

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej*

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Ladislav Bartko, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Juraj Glovňa, Nicol Janočková, Ján Kačala, Sibyla Mislovičová, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič, Jozef Pavlovič, Mária Pisárčiková, Matej Považaj, Mária Šimková, Iveta Vančová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

KAČALA, Ján: Praktická jazyková kultúra z rozmanitých strán	193
WICKLEINOVÁ, Michaela: Jazykový a myšlienkový stereotyp v úvodníku bulvárnej tlače	201
PIŠÚT, Ivan – LACKOVIČOVÁ, Anna – LISICKÁ, Eva: Slovenské názvoslovie lišajníkov (r. 2010)	207

Z HISTORICKEJ LEXIKY

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (22)	228
--	-----

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

DUCHKOVÁ, Silvia: Šťavnatá reč Záhorákov	237
--	-----

ROZLIČNOSTI

RONČÁKOVÁ, Terézia: Chybné používanie príslovk <i>stále</i>	241
Priezviská <i>Obona</i> a <i>Soboňa</i> . M. M a j - t á n	243

SPRÁVY A POSUDKY

Užitočný seminár o geografickom názvosloví. I. V a n ě o v á	245
Vybrané štúdie Jána Findru. S. O n - d r e j o v i ě	248

SPYTOVALI STE SA

Slovo *potítka* a jeho ekvivalenty v spisovnej slovenčine. M. P o v a ž a j 251

Z JAZYKOVÝCH RUBRIÍK

<i>Maskara, špirála, riasenka.</i> K. K á l - m á n o v á	253
<i>Jednorazový, nie jednorázový.</i> S. D u c h k o v á	253
<i>Môjho či mojeho?</i> I. V a n ě o v á	254
<i>Chodíme na huby i na hríby.</i> I. V a n ě o v á	255
<i>Dvojaké či dvojité?</i> S. D u c h k o v á ..	255
<i>Opis, popis, opísať, popísať.</i> K. K á l - m á n o v á	256

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykového odboru Matice slovenskej. Ročník 44, 2010, č. 4 (20. 9. 2010). Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Výchádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 5,38 € (162 Sk), jednotlivé čísla 0,90 € (27 Sk). Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/4012839. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave

© Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine

Vytlačila Tlačiareň BEN&M, Miriam Uličná, Turčianske Teplice 2010

Cena 0,90 € (27 Sk)

Praktická jazyková kultúra z rozmanitých strán

JÁN KAČALA

Nestáva sa často, žeby sa takmer v rovnakom čase na knižnom trhu zjavili až tri knihy venované praktickej jazykovej kultúre. Tentoraz to tak je, pravdaže, s istou licenciou, lebo do tohto počtu zatatívame aj publikáciu, ktorá je v Slovenskej republike nie všeobecne prístupná, keďže vyšla mimo nášho územia a je venovaná otázkam používania slovenského jazyka za našimi hranicami – vo Vojvodine v Srbsku. Tri knihy s jazykovokultúrnou tematikou, ktoré chceme priblížiť čitateľom, vyšli v krátkom časovom rozpätí – dve roku 2009 a jedna roku 2010.

1. Autorkou spomínanej zahraničnej publikácie s názvom *Slovenská jazyková čítanka* a s podtitulom *O slovenskom jazyku vo Vojvodine* je známa slovakistka Mária M y j a v c o v á, ktorá má za sebou významnú a bohatú vedeckovýskumnú a zároveň publikačnú činnosť, ale aj veľké skúsenosti z pedagogickej a vedecko-popularizačnej práce v rozhlase aj v tlači práve v podmienkach Slovákov žijúcich už viac ako dve storočia mimo materskej krajiny v cudzojazyčnom – najmä srbskojazyčnom – obkľúčení. Kniha má 240 strán veľkého formátu a vyšla ako 10. zväzok edície *Vedecké zošity* roku 2009 v Slovenskom vydavateľskom centre v Báčskom Petrovci. Odbornú vážnosť publikácii okrem mena autorky dodáva aj to, že má hlavného a zodpovedného redaktora a recenzenta.

Autorka po predhovore krátko predstavuje koncepciu a cieľ knihy a v piatich kapitolách zhromažďuje zhustené jedno- až dvojstránkové roz-

bory vybratých tém z týchto okruhov: I. *Naše dilemy pri používaní slovenského jazyka*; II. *Medzijazykové homonymá*; III. *Kalky*; IV. *Prevzaté srbské slová a cudzie slová* a V. *Gramatické súvislosti*. Na začiatku každého z uvedených tematických okruhov sú úvodné poznámky, v ktorých sa vysvetľuje výber tém, vymedzujú sa centrálné termíny a uvádzajú sa ilustračné príklady. Knihu uzatvára súpis použitých prameňov a odbornej literatúry, tri registre (slovenských výrazov, nenáležitých slovenských výrazov a upotrebených srbských výrazov), ktoré pomáhajú pri pohotovej orientácii v knihe, a krátky odborný profil autorky. Tematika spracúvaná v jednotlivých textoch je aktuálna a dobre vybratá najmä so zreteľom na pomery, v ktorých žije slovenčina vo vojvodinskom prostredí. Témy vychádzajú z každodennej rečovej, najmä ústnej, čiastočne aj písomnej, praxe tamojších Slovákov. Keďže v textoch venovaných jednotlivým otázkam autorka podrobnejšie rozoberá daný jazykový jav a pritom používa primeranú odbornú argumentáciu, základné poučenie z každého textu zhŕňa na konci v osobitnom rámečku, aby sa zvýšila zrozumiteľnosť, zapamätateľnosť, ako aj praktická použiteľnosť výkladov. Tento autorkin postup možno pokladať za metodicky vhodný aj z toho hľadiska, že čitateľov prístup pri oboznamovaní sa s témou a so stanoviskom autorky k nej môže byť opačný: najprv si prečíta základné informácie o veci, tak ako sa uvádzajú v zhrnutí, a podľa nich sa rozhodne, či sa s témou oboznámi podrobnejšie, alebo sa uspokojí s elementárnou informáciou.

Mária Myjavcová si v predhovore postavila ako cieľ svojej práce „predovšetkým odstraňovanie odklonov od spisovnej slovenčiny používanej v našom materskom jazykovom spoločenstve“ (s. 7) a očakáva, že jej práca pomôže zvýšiť osobnú jazykovú kultúru najmä učiteľov ako rozhodujúcich činiteľov pri sprostredkúvaní poznatkov o spisovnej slovenčine v systéme školskej jazykovej výchovy a vzdelávania. Svojou prácou sa usiluje zaplniť medzeru jestvujúcu pri rozširovaní kvalifikovaných informácií o stave a používaní spisovnej slovenčiny vo Vojvodine. V súhlase s požiadavkami vedomostnej spoločnosti, v ktorej žijeme, vyslovuje oprávnenú mienku, že „by sme potrebovali aj systematické všeobecné poškolské (zvýraznil J. K.) zdokonaľovanie v poznaní spisovnej slovenčiny“ (tamže). Vychádza pritom z toho, že vojvodinské spoločenstvo Slovákov je dnes už dvojazykové a že „sa doterajšia vitalita slovenčiny

v našom enklávnom jazykovom spoločenstve v súčasnosti už značne relativizuje“ (tamže).

V časti o koncepcii a celi knihy (s. 9 – 10) cieľovú skupinu, ktorej určila svoju prácu, autorka vymedzila tak, že ide o používateľov, ktorých jazykové vzdelanie zodpovedá úrovni absolvovanej úplnej slovenskej základnej školy. Pripomína, že kniha je „koncepovaná predovšetkým so zreteľom na dôsledky kontaktu slovenčiny so srbčinou a v menšej miere so zreteľom na nedostatočnú znalosť slovenského jazyka“ (s. 9), ale mala by prispieť aj k dôkladnejšiemu poznaniu slovenského jazyka vo všeobecnosti. Pri sledovaní určeného cieľa sa síce rozoberané jazykové javy posudzujú a vysvetľujú z hľadiska spisovnej slovenčiny, ale kritérium spisovnosti sa uplatňuje pružne a tak, aby sa rešpektovala konkrétna jazyková situácia vyznačujúca sa najmä troma činiteľmi: 1. intenzívnym kontaktom slovenčiny so srbským jazykom z jednej strany, 2. nedostačujúcim prirodzeným kontaktom so spisovnou slovenčinou z druhej strany, ako aj 3. súčasnými špecifickými dorozumievacími potrebami slovenského jazykového spoločenstva vo Vojvodine.

Autorka osobitne pripomína, že pri svojej práci vychádza zo sociolinguvistického stanoviska, a preto „jednotlivé odklony od systému slovenského jazyka nehodnotí z pozície ‚správne – nesprávne‘, ale z pozície ‚náležité – nenáležité‘“ (s. 10). Základnou metódou pri autorkinom spôsobe uchopenia a spracovania témy je metóda výkladu alebo „forma širšieho vysvetlenia“, takže predkladané texty sú vhodné predovšetkým na čítanie; aj preto kniha nesie názov *jazyková čítanka*. Takýmto prístupom autorka chce u čitateľov prispieť „k upevneniu jazykového povedomia a vzbudiť u členov slovenského jazykového spoločenstva vo Vojvodine... snahu zachovať si svoj jazyk v čím rýdzejšej podobe“ (tamže). Z druhej strany kniha môže pomôcť aj tým záujemcom, ktorí už patria do jazykovo zmiešaných spoločenstiev, lebo ich vedie k dôslednejšiemu odlišeniu slovenčiny od príbuznej srbčiny.

Na zaujatie pozornosti čitateľa autorka používa primeraný a zrozumiteľný výkladový postup, svedčiaci o tom, že dokonale pozná problematiku, ktorú ponúka čitateľom, a má aj bohaté skúsenosti z oblasti popularizácie vedeckých poznatkov, špeciálne v dvojjazykovom spoločenstve, s ktorým máme do činenia u Slovákov vo Vojvodine. Čitateľov záujem autorka vzbudzuje už prízračivo sformulovaným názvom daného textu, napríklad:

Keď nás slovo nezvestný mylí. – Ani cudzie slová nie sú celkom cudzie. – O zdanlivo slovenskom slovese „zviest' sa“. Je pochopiteľné, že väčšina názvov týchto častí má formu opytovacej vety, napríklad: Čo je na tom zlé, ak „sa bojíme za niekoho“. – Kde sa nám v slovenčine vzalo slovo „preostať“. – Čo nevieme o slovese „preštrít“. Celkove je Myjavcovej zbierka slovensko-srbských interferenčných javov, ktoré sú predmetom jej analýzy a výkladu, neobyčajne bohatá a sociolingvisticky pozoruhodná. Veľká väčšina takýchto javov je z okruhu slovnej zásoby, iba menšia časť je z oblasti gramatiky, z tvaroslovnia a zo syntagmatiky. Sú prejavom špecifickej jazykovej situácie, v ktorej Slováci dlhodobo žijú v intenzívnom kontakte s väčšinovým srbským národom a jazykom, pričom s pribúdajúcim časom sa miska váh čoraz zreteľnejšie prevažuje na srbskú stranu.

Myjavcovej riešenia slovensko-srbských jazykových kontaktov sú vecné, vychádzajú z poznania aj pochopenia situácie, v ktorej vznikli a fungujú, ale aj z rešpektovania vnútorných zákonitostí oboch kontaktných jazykov. V tom zmysle zodpovedajú cieľom, ktoré autorka deklaruje v úvodných častiach svojej knihy. Uvedomovanie si bezprostrednej spojitosti spoločenskej a jazykovej situácie, v ktorej žijú vojvodínski Slováci, prejavuje sa aj v tom, že autorka neposudzuje všetky preberané jazykové javy priamočiaro a pri niektorých, napríklad pri slovese *kombajnovať* (*kukuricu*) s významom „zberať kombajnom“, pripúšťa nielen špecifické obohatenie slovenčiny vo Vojvodine, ale aj vo vzťahu k slovenčine používanej na materskom území v Slovenskej republike.

2. Druhá čerstvá kniha s jazykovokultúrnou tematikou sa volá *Poučenia a zaujímavosti o slovenčine* a napísala ju známa slovenská jazykovedkyňa a vysokoškolská pedagogička Katarína H a b o v š t i a k o v á. Publikácia má 170 strán veľkého formátu a vydalo ju renomované slovenské vydavateľstvo – Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, roku 2009. Aj táto práca má recenzenta. Formou niekoľkoriadkových heslových statí sa v nej spracúva aktuálna praktická jazykovokultúrna problematika. Heslové jednotky sú usporiadané abecedne v rámci štyroch tematicky rozčlenených kapitol pod takýmito názvami: 1. *Poznáte staršie i novšie slová, ich tvary a významy?* 2. *Načrite do hĺbín ľudovej a svetovej frazeológie.* 3. *Čo vám (ne)zostalo v pamäti z tvorenia slov a gramatiky.* 4. *Robí vám ťažkosti pravopis a výslovnosť?* Výkladová časť je rámcovaná spredu úvodným slovom

a na konci zoznamom literatúry a indexom spracúvaných slov, tvarov a výrazov, ktorý svojím abecedným usporiadaním tiež prispieva k dobrej orientácii v knihe.

V úvodnom slove autorka vyzdvihuje celospoločenský význam jazyka a vyslovuje sa za to, aby fenomén jazyka v súčasnej spoločnosti požíval väčšiu váhu a aby sa nezanedbávala jeho kultúra. Pripomína orientáciu slovenskej jazykovedy na otázky jazykovej kultúry v ostatných desaťročiach a upozorňuje na bohaté výsledky tejto činnosti. V závere vymedzuje významovú náplň pojmu a termínu *jazyková kultúra* a autorsky sa hlási k dlhšej tradícii jazykovoporadenskej činnosti, tak ako sa organizovala v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV najmä vo vysielaní Slovenského rozhlasu, kde viac desaťročí fungovala relácia *Jazyková poradňa*, do ktorej autorka sama bohato prispievala a ktorá v našej literárnej kultúre zanechala aj trvalejšiu, t. j. písomnú stopu v podobe knižných výberov z rozhlasových príspevkov s názvom *Jazyková poradňa* (dovedna päť publikácií), *1000 poučení zo spisovnej slovenčiny*, *Jazyková poradňa odpovedá*, ktoré vyšli v redakčnej úprave viacerých známych slovenských jazykovedcov.

Autorka Katarína Habovštiaková v novej publikácii nadviazala na svoje dávnejšie knižné práce z oblasti praktickej jazykovej kultúry, súčasnej i historickej lexikológie a lexikografie, frazeológie aj dejín spisovnej slovenčiny a s opretím o výsledky slovenskej jazykovedy pri vedeckom poznávaní a opise spisovnej slovenčiny aj národného jazyka ako celku sa vo svojej práci predstavila ako mimoriadne skúsená vedecká pracovníčka, dobre poznajúca súčasný stav spisovnej slovenčiny ako výsledok stáročného vývinu a jej kultúry. Svoje poznatky zúročila v knižnom výbere s aktuálnou tematikou, premyslenou koncepciou a živým podaním. Jej krátke poučenia sa ľahko čítajú a sú prístupné každému záujemcovi o osud spisovnej slovenčiny, o úroveň jej ovládania a používania aj nášho národného jazyka vo všeobecnosti. Najnovšia publikácia Kataríny Habovštiakovej môže dobre poslúžiť najmä v školskom vyučovaní ako vhodný aj osviežujúci doplnok pri výklade rozličných otázok slovenského jazyka, jeho každodenného používania a jeho kultúry.

3. Posledná v rade publikácií o praktickej jazykovej kultúre je práca Dušana Záhorského s názvom *Čo nemalo byť v éteri* a s podtitulom *Jazykové kotrmelce redaktorov a moderátorov Slovenského rozhlasu*. Je to

útla knižka, má 70 strán a vydala ju Matica slovenská roku 2010. Slovníkovou formou v abecednom poradí zachytáva sledované jazykové javy zaznamenané v rozhlasovom vysielaní a obsahujúce jazykovú chybu a v tom istom riadku uvádza ich správny náprotivok. Ako v záverečnej poznámke píše autor, práca zahŕňa asi 1200 slov, výrazov a viet, ktoré sú výsledkom jeho dlhodobého sledovania rozhlasového vysielania, konkrétne stanice Rádio Slovensko, počas trinástich rokov, začínajúc od roku 1990. Aj v tejto práci prevažne ide o slovnú zásobu, menej o tvaroslovie, skladbu (rozličné syntagmatické spojenia a väzby) a najmenej o výslovnosť a pravopis. Na úvod publikácie je zaradený krátky príhovor známeho rozhlasového redaktora a moderátora Michala Tvarožka, nasleduje nepodpísaný text *Slovo na úvod*, v ktorom sa uvádzajú niektoré základné informácie o zacielení knihy a o jej autorovi, a napokon sa v krátkom texte pod názvom *Než začnete listovať* čitateľom prihovára Zuzana Krútková, predsedníčka Slovenského syndikátu novinárov.

Aj táto práca má recenzenta, ibaže ide o nežijúceho jazykovedca a to naznačuje, že posudzované vydanie v Matici slovenskej nie je prvé. Táto skutočnosť sa však podľa nášho názoru mala v knihe uviesť. V tejto práci nie je zaradený zoznam odbornej literatúry, o ktorý sa autor pri svojich radách čitateľovi opiera a ktorý by zároveň záujemcu o spracúvanú tematiku mohol orientovať na ďalšie, podrobnejšie štúdium vecí. Autor pri svojich odporúčaniach uvedených v kolónke „správne“ vychádzal zo známych a štandardných stanovísk jazykovedcov pracujúcich v oblasti jazykovej kultúry, tak ako ich zachytávajú relevantné jazykovedné príručky, najmä slovníky a gramatiky, ďalej jazykovedné časopisy a iné publikácie. Pri knihe takéhoto typu je naozaj problémom, či a komu vôbec stačí informácia o tom, čo v postavení správneho v danom prípade zodpovedá nesprávnemu.

Autor v záverečnom slove oprávnene pripomína nepriaznivé zistenie, že mnohým zodpovedným rozhlasovým pracovníkom, ktorí vystupujú za mikrofónom, „chýba kultivované jazykové vedomie“ a že mnohí z nich „podceňujú vplyv jazykových nedostatkov na znižovanie kvality a účinnosti vysielania“ (s. 69). Aj s odvolávaním sa na stovky listov od poslucháčov autor zastáva stanovisko, že „každý i najmenší jazykový prehrešok odvádza ich pozornosť od obsahu nasledujúcej informácie. Znižuje sa tým účinnosť i jazyková kultúra rozhlasového vysielania, čím konkrétny redaktor nielen-

že sám klesá na hodnotovom rebríčku poslucháča, ale robí tiež zlé meno celému rozhlasu“ (tamže). Autor teda robil svoju prácu v dobrom úmysle a sledoval ňou správny cieľ – starať sa o prehlbovanie jazykovej kultúry v elektronických médiách. Jeho úsilie istotne treba oceniť, ale zároveň treba konštatovať, že toto úsilie stále naráža na nepochopenie niektorých zodpovedných pracovníkov a stav jazykovej kultúry konkrétne aj vo vysielaní verejnoprávneho rozhlasu sa napriek širokej kritike stále nezlepšuje.

Pravdaže, v tejto súvislosti sa žiada povedať aj to, že publikácia takého typu, o akej vravíme, zachytáva len časť jazykovej problematiky, o ktorej by v súvisi s rozhlasovým vysielaním bolo treba kriticky hovoriť. Navyše publikácia obchádza také jazykové javy, ktoré sú pre rozhlasové vysielanie najcharakteristickejšie – to je zvládanie základných poznatkov o výslovnosti slovenských hlások, o ich zmenách v prúde reči, o zákonoch spodobovania v spisovnej slovenčine, o výslovnosti neslabičných predložiek, o melódii slovenskej vety, o prízvukovaní alebo neprízvukovaní jednoslabičnej predložky, o rýchlosti pri čítaní textu v spravodajských reláciách, o výslovnosti cudzích vlastných mien a všeobecných slov, o výslovnosti cudzích skratiek, o nadmernom používaní prázdnych a obľúbených slov, o nevhodnom rečovom koketovaní niektorých moderátoriek a podobne. Na tieto a podobné závažné jazykové témy je podobná publikácia prikrátka a nápravu nedostatkov treba robiť ináč a inde.

4. Náš prehľad o nových publikáciách s témou praktickej jazykovej kultúry nastoľuje niekoľko závažných otázok. Predovšetkým je to otázka zmyslu takýchto publikácií špeciálne v podmienkach života súčasnej vedomostnej spoločnosti. Bolo by sa možno uspokojiť s poznaním, že keď také knihy vychádzajú nielen u nás, ale aj v zahraničí, svedčí to o tom, že je po nich dopyt, že zodpovedajú aktuálnej spoločenskej objednávke a že teda plnia svoje jazykovokultúrne aj širšie spoločenské poslanie. Pravdaže, samo vyjdenie takej knihy ešte nie je všetko; treba sa starať, aby sa kniha dostala do správnych rúk, aby ľudia o nej vedeli, aby sa o nej v médiách, ako je rozhlas, hovorilo, aby sa využívala pri vyučovaní a pri vzdelávaní všeobecne. Zdá sa, že toto všetko dnes v našej kultúrnej a spoločenskej situácii chýba a to by bolo treba čo najskôr zmeniť.

Naša informácia ukazuje, že všetky tri publikácie majú spoločný základný cieľ – prispievať k prehlbovaniu informovanosti používateľov o jazyku

a k zvyšovaniu jazykovej kultúry. Na druhej strane sa tieto práce orientujú na rozdielne cieľové skupiny používateľov spisovnej slovenčiny, odborné spracovanie témy v posudzovaných knihách má rozličnú hĺbku a šírku, rozličnú argumentačnú silu a presvedčiaciu úroveň, upotrebovávajú sa pritom rozmanité postupy a metódy. Takáto diferencovanosť okrem iného svedčí o tom, že autori publikácií s takouto témou sa už nemusia pasovať s prekonávaním elementárnych, takpovediac detských krokov a že sa majú o čo odborne opierať, lebo odbornej literatúry o slovenčine je už dosť, hoci nie všetko je vedecky preskúmané do rovnakej hĺbky a rovnako podrobne, ale vedecký výskum a opis slovenského jazyka a jeho fungovania stále pokračuje.

Dosť rozšírená a oprávnená nespokojnosť so súčasnou úrovňou jazykovej kultúry u nás a osobitne s úrovňou jazykovej kultúry v rozhlasovom a televíznom vysielaní špeciálne verejnoprávnych médií ukazuje, že príčiny súčasného nepriaznivého stavu sú hlbšie a pri ich náprave treba siahnuť predovšetkým do iných sfér života našej spoločnosti, ako sú samy médiá, lebo to, čo vidíme a počujeme, je iba vonkajší prejav niečoho, čo má hlbšie korene. Táto úvaha nás nevyhnutne vedie do oblasti výchovy a vzdelávania detí a mládeže u nás, a to na všetkých stupňoch škôl. Ako vysokoškolský pedagóg už dlhodobo pozorujem neprestajné znižovanie úrovne vedomostí zo slovenského jazyka práve u študentov, ktorí idú študovať slovenský jazyk a literatúru na univerzite. To svedčí o tom, že sa znižuje úroveň výchovy a vzdelávania našej mládeže v strednej, ale aj v základnej škole. A práve to je prostredie, v ktorom treba urobiť základné kroky na radikálnu nápravu súčasného nepriaznivého stavu. Nečítanie a nepoznanie slovenskej literatúry, chudobná slovná zásoba študentov, hrubé gramatické a lexikálne nedostatky v ich ústnych aj písomných prejavoch, sklony k vulgárnosti, elementárne nedostatky v pravopise a vo výslovnosti – to je krivý obraz výsledkov výchovného a vzdelávacieho pôsobenia na príslušníkov našej mladej generácie, ktorá sa rozhodla študovať na univerzite svoj materinský jazyk; pravdaže, česť výnimkám (ktoré však zasa z druhej strany potvrdzujú pravidlo). Keď sa teda chceme vyvarovať ďalšieho postupu po nevyhovujúcej ceste, po ktorej kráčame, treba začať s radikálnou nápravou výchovnej a vzdelávacej sústavy na úrovni našej základnej a strednej školy. Len tak môžeme byť v ďalšom postupe úspešnejší aj úspešní. Len tak sa vzdelanostná úro-

veň mládeže, ale aj dospelých v oblasti nášho materinského jazyka a jeho kultúry môže zvyšovať aj pomocou takých publikácií, ako sme spomínali v našom príspevku.

Jazykový a myšlienkový stereotyp v úvodníku bulvárnej tlače

MICHAELA WICKLEINOVÁ

Podľa Slovníka súčasného slovenského jazyka (2006) sa slovo *bulvár* vo svojom druhom význame chápe ako „masovokomunikačné prostriedky, najmä tlač zameraná na senzácie, škandály, prinášajúca zveličené správy a klebety zo súkromného života populárnych ľudí (neraz neoverené)“. Časopis STAR je bulvárny týždenník, ktorý pôsobí na našom trhu od roku 2005. Autori M. Lincényi a M. Kohuťár (2009, s. 41) vo svojej publikácii uvádzajú, že je to jediný časopis, ktorý sa otvorene priznáva k bulváru, jeho cieľovou skupinou sú ženy vo veku od 20 do 50 rokov a jeho predajnosť sa v roku 2009 pohybovala na úrovni 40-tisíc výtlačkov.

Spôsob komunikácie, ako vieme, je v bulvárnej tlači špecifický. Slabému obsahu v podobe heslovitých senzácií zodpovedá vyprázdnený jazyk – klišé a hovorové frázy sú typickým výrazovým prostriedkom. Polarita automatizácie a aktualizácie výrazu charakteristická pre publicistický štýl sa nerealizuje, ukazuje sa len výrazná automatizácia. Pri výstavbe väčšiny textov sa nevyberajú a neusporadúvajú prostriedky, text je vytvorený spontánne ako pri komunikátoch hovorového štýlu. Z hľadiska logickej výstavby správy hovoríme o obrátenej pyramide, ktorej informačná základňa sa ocitá v titulku. Napriek tomu, že pri bulvárnej tlači ide o tzv. mäkké témy emocionálneho typu, používa sa umelo vytvorené tvrdé čelo, ktoré slúži na zaujatie pozornosti. Po ňom však nenasleduje náležité telo správy, text prechádza postupne dostratena (o teórii tzv. soft news a hard news, teda mäkkých správ a tvrdých správ, pozri v práci J. Vojteka, 2000). Z obrátenej pyramídy napokon zostáva len hyperbolizovaná základňa podopretá o fotografie veľkého formátu.

Martina Kašiarová (2008, s. 91) porovnáva bulvár s reklamou a uvažuje o tom, že bulvár vychádza na rovine formálnych prostriedkov z reklamy. Zhodné vlastnosti vidí v tom, že obe mediálne formy využívajú výrazné grafické prvky, obe majú za cieľ presvedčiť, zabaviť, vzbudiť emóciu a informovať. Nazdávame sa, že na rozdiel od reklamy, ako uvidíme ďalej, bulvár nepracuje s jazykom kreatívne, nesnaží sa aktualizovať ustálené jazykové výrazy, len ich deformuje. Jazyková hra, ktorá v reklame priťahuje pozornosť, je v bulvári nahradená momentom šoku či odhalenia, šokujúcimi fotografiami a lesklými titulkami. Prekvapenie, ktoré v reklame vychádza z nezvyčajného spojenia, z kombinácie ustáleného a nového a opiera sa o tvorivosť, vytvára bulvár neprimeraným hodnotením bežnej životnej situácie. S jazykom ako možným zdrojom významového napätia a originality sa v bulvári nepracuje.

Redaktorom i čitateľom bulvárneho periodika je pasívny používateľ jazyka. E. Fromm (2001, s. 51) nazýva tento druh čítania denné snenie. Ide o také texty, ktoré nevytvárajú priestor tvorivo reagovať, sú hltané ako televízna šou alebo zemiakové lupienky. Pri takýchto textoch by sme potom azda nemali hovoriť o čitateľovi, ale o konzumentovi či spotrebiteľovi.

Všeobecné tvrdenie o nízkej jazykovej kultúre populárnych bulvárných časopisov, resp. kultivovanosti tejto sféry možno konkretizovať priblížením niektorých konštantných vlastností úvodníka. Redaktori týždenníka v týchto krátkych útvaroch vytvárajú istú schému, ktorá reprezentuje hodnotovú orientáciu bulvárnej tlače, jej postoj k jazyku a celkovú jazykovú virtuozitu.

Jazykové kliše

Denné snenie, v tomto prípade písanie v stave denného snenia, sa prejavuje ako plynulý prechod z frázy do frázy:

Sniežik sa nám chumelí, zimička už prišla. – ... všade na nás dýcha duch Vianoc. – ... vianočné skladby od výmyslu sveta.

Stará známa múdrosť hovorí, že život je zmena. – A život nám preteká pomedzi prsty presne tak ako vám. – Snažíme sa vám prinášať najčerstvejšie novinky s donáškou priamo do domu.

* * *

Môžete byť pozitivista, optimista či idealista, no niekedy sa váš úsmev stratí z pier aj duše. Neprijemné drobnosti, nad ktorými by ste inokedy mávli rukou, sa nakopia...

Základná topika

Do topiky (všeobecne známych otrepaných vecí) editoriálov bulvárneho časopisu patrí najmä úvaha redaktora nad letiacim časom a túžba vrátiť dobré časy, t. j. časy ničnerobenia. Prevaha subjektívnych činiteľov nad objektívnymi sa ukazuje vo forme opakujúcich sa subjektívnych prejavov, ktoré sú súčasťou osobnostných čít a sklonov redaktorky. Takto sa v úvodníkoch prejavuje najmä idiolekt redaktora. Možno povedať, že základná topika úvodníkov v bulvárnej tlači vychádza najmä z idiolektu redaktora:

Ešte teraz mám v živej pamäti, ako som presne pred rokom o takomto čase rozmyšľala nad predvianočným editoriálom, a už musím túto dilemu riešiť znovu. Hrozne divný pocit, keď si uvedomím, že ešte pred pár mesiacmi som vylihovala v plavkách na rozpálenej pláži a užívala si aspoň tých pár dní relatívneho pokoja a rodinnej idylky. Hoci nebudem jediná, kto by chcel vlastniť stroj času na to, aby sa mohol vrátiť do okamihov, keď bolo fajn.

* * *

To už vážne prešli ďalšie tri týždne a s editoriálom je opäť rad na mne? Sila, ako to uteká! Posledný rok mám totiž pocit, že môj život ubieha oveľa rýchlejšie, než kohokoľvek iného.

Ďalšou ustálenou schémou je stres z písania úvodníka a hľadanie motívov:

A to si ešte neviete predstaviť, čo je to napísať valentínsky editoriál! Keď som zistila, že tento týždeň to vyšlo na mňa, desom mi takmer oči vypadli a moji drahí kolegovia si s úľavou vydýchli. Už pár dní si lámam hlavu nad tým, ako hodiť na papier pár rozumných slov bez prehnanej haldy srdiečok, no zároveň bez cynizmu.

* * *

Až prišiel začiatok minulého týždňa, a keď sme filozfovali nad hlavnou témou čísla, náš šéfredaktor navrhol anjelov. Ako najväčšiemu maniakovi na ezoteriku v redakcii, mi, samozrejme, prischla.

Deformovanie frazém a ustálených spojení

Popri zautomatizovanom vyjadrovaní aj forma jednotlivých frazém a jazykových klišé poukazuje na nedostatočnú jazykovú obratnosť. Tieto pomenovania sa zakladajú práve na zachovaní ich ustálenej podoby, ak nám, pravda, nejde o jazykovú hru a efektne aktualizovanie frazém. Napríklad

v jednom z citovaných úryvkov sledujeme takúto deformáciu pri výraze *desom mi takmer oči vypadli*. Frazéma s prvkom vypadávajúcich očí vyjadruje v slovenčine emóciu údivu, čudovania sa, prekvapenia a uprený pohľad: *oči mu vyliezajú z jamôk, div mu oči nevypadnú, idú mu oči vypadnúť* (Krátky slovník slovenského jazyka, 2003). Pocit desu a strachu sa očami vyjadruje len v ustálenom spojení *mať v očiach des*, inak pri týchto emóciách ide skôr o podliehanie hrôze, na fyzickej rovine sa prejavuje ako blednutie, omdlievanie: *zmocnila sa ho hrôza, zbledol od hrôzy*. V bežnom hovorenom jazyku sa stretávame s ustálenými spojeniami: *kričať od hrôzy, mať zimomriavky od hrôzy, odpadnúť od hrôzy, zamrieť/skamenieť/onemieť od hrôzy*. Je zrejme, že v redaktorkinom prípade nastala kontaminácia frazém, ktorá nie je zdrojom štylistického ani nijakého iného efektu, ale naopak, vytvára nezrozumiteľnosť a svedčí o slabej jazykovej kompetencii, nehovoriac o jazykovom cite. Možným vysvetlením by mohlo byť i to, že sama autorka sa nevedela vyznať vo svojich emóciách a pociťovala odrazu prekvapenie i zdesenie.

Obsahová povrchnosť a nelogickosť

V jednom príhovore nás prekvapí vyjadrenie o desivom zistení aj z iného dôvodu – čo si má čitateľ počať s tým, že redaktorka časopisu nás informuje o svojom zdesení, ktoré jej spôsobuje písanie editoriálu? Iným momentom je záver, ktorý protirečí celému obsahu valentínskeho vydania:

Je jedno, či ste zaľúbený alebo odkopnutý. Či práve je Valentín alebo nie je! Láska je každý deň. A čím viac jej prinesiete do života druhým, tým viac sa vám vráti. Stačí začať úsmevom a ostatné príde samo!

V inom úvodníku redaktorka bojuje so stereotypizovanými reáliami, ktoré sa viažu na sviatky a tradície. Najprv sa z nich rezignovane „vytešuje“, aby ich vzápätí označila za každoročnú nudu a ako alternatívu ponúkla čítanie STAR-u:

... teraz nám už nezostáva nič iné, ako sa vytešovať aspoň zo zatiaľ pomerne teplej zimy, vareného vínka z vianočných trhov, koncoročných zliav na spotrebnom tovare alebo zo všetkých strán hučiaceho Georgea Michaela s nenahraditeľnou skladbou pre december – Last Christmas. Ešte šťastie, že popri tejto každoročnej stereotypnej nude máte možnosť nabrat' aj celkom iné myšlienky práve vďaka STAR-u.

Zábava a hedonizmus

Na fenomén zábavy a hedonistický spôsob života poukazujú mnohé vyjadrenia, napr. *vylihovať na rozpálenej pláži, užívať si pokoj a rodinnú idylku, vytešovať sa z vareného vinka a z koncoročných zliav; Treba si aj oddýchnuť a ja dúfam, že pri čítaní profilového rozhovoru s Csongorom Kassaiom o témach veselých aj vážnych či best of výbere z nadchádzajúcej oscarovej noci pridete na iné myšlienky. Ved' život nie je iba o práci, ale aj o zábave (...)* Neváhajte, vyložte si nohy na stôl, zahod'te za hlavu starosti a chvíľu relaxujte.

Zaujímavé svedectvo prináša autor jedného úvodníka: *V šoubiznise na Slovensku alebo v zahraničí sa pohybuje veľa bezvýznamných ľudí, ktorí by sa chceli vidieť na červených kobercoch, oblečených od hlavy po päty v luxusnom oblečení a žiť v prepychu. Anglický výraz pre týchto ľudí je „wannabies“, čo sa dá preložiť ako „tí, čo chcú“. Mne sa moje sny splnili. Výsnil som si pracovať ako redaktor, písať články o móde, zahraničných celebritách a robiť rozhovory s tými slovenskými.*

Takto orientovaného masového konzumenta zaujíma len vlastný blahobyt, zábava a luxus, je pripravený verbálne napádať kultúrne stereotypy, čo je však súčasťou hodnotového stereotypu, ktorý sám predstavuje. Súčasnú podobu luxusu charakterizoval G. Lipovetsky (2005, s. 73) pomocou troch procesov, ktorými sú individualizácia, emocionalizácia a demokratizácia. Túžba byť obdivovaný, vzbudzovať závisť a byť uznávaný druhými je podľa neho motivovaná túžbou obdivovať a vážiť si seba samého, čomu zodpovedá elitný imidž (s. 75). Okrem snahy ohromiť a šokovať svoje okolie a okrem snobizmom podfarbenej túžby byť vidieť je dôsledkom konzumno-individualistickej spoločnosti aj potreba narúšať banalitu všedného dňa prežívaním niečoho výnimočného, silným zážitkom alebo činnosťou, ktorú možno pomenovať ako „urobiť si radosť“ (s. 86).

Jazyková správnosť, kultivovanosť a kreativita nie sú v prostredí zábavného priemyslu, celebrit a bulvárnej tlače entitou vzbudzujúcou obdiv a nie sú, zdá sa, súčasťou atraktívneho imidžu. Naopak, je zřejmé, že redaktori STAR-u sa držia na rovine jazykovej zotrvačnosti, siahajú po zautomatizovaných jazykových jednotkách, do svojho inventára z hovoreného jazyka absorbujú aj pokrivené zvraty, chybné a nelogické spojenia. Majú slabé jazykové vedomie, naopak sebavedomia majú, zdá sa, dostatok i toho jazyko-

vého. Azda práve preto – nulová jazyková sebareflexia môže tvoriť ideálnu pôdu na budovanie slušného jazykového sebavedomia. To však nemožno spojiť s predstavou kultivovaného používateľa jazyka.

Kultivovaný jazyk je prejavom kultivovaného používateľa, pre ktorého zároveň jazyk predstavuje istú hodnotu. Vzťah k jazyku sa teda odvíja od všeobecnej kultivovanosti a kultúrnosti individua a spoločnosti, v ktorom pôsobí. Tvorcovia i čitatelia bulvárneho časopisu predstavujú pasívneho masového používateľa jazyka. Túžba dosiahnuť exkluzívnosť, originalitu, nevšednosť a výnimočnosť sa nijako nedotýka jazyka, ide o prinášanie informácií o takých udalostiach, ktoré sprostredkujú okamžitý emocionálny zážitok. Cieľom je zo všednej reality a celkom bezvýznamnej udalosti urobiť niečo výnimočné a nevidané. M. Nakonečný (2000, s. 100) konštatuje, že emócie vznikajú vždy, keď ide o niečo významné, a teda vzrušujúce – významnosť a vzrušenie považuje za komplementárne znaky genézy emócie. Keďže ľudia chcú prežívať príjemné veci, chcú sa zabávať, radosť a vyhábať sa nude, emócie podľa neho predstavujú ciele správania. Zároveň však emócie majú reaktívny charakter, sú reakciou na vonkajšie podnety či vnútorné stavy (s. 100).

Na záver sa žiada podčiarknuť jazykovú povrchnosť a jednotvárnosť tejto mediálnej sféry. V službách instantného hromadného pôsobenia na čitateľa pripomína jazyk bulvárneho periodika hrubozrnný polotovar, ktorý sa vyberá z mraziaceho boxu, zohreje sa mediálnou emocionalitou a zahorúca sa servíruje. Tento produkt neobsahuje nijaké živiny a pri dlhšom prežívaní nemá chuť. Jeho dlhodobé užívanie spôsobuje zanesenie chuťových pohárikov a postupné zmrazovanie.

LITERATÚRA

KAŠIAROVÁ, Mária: Podmienky a variácie presviedčania v bulvárných periodikách. In: *Médiá a text*. II. Ed. M. Bočák – J. Rusnák. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2008, s. 86 – 91.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 988 s.

LINCÉNYI, Matej – KOŤUHÁR, Miroslav: Fenomén bulvár na Slovensku. Bratislava: Iris 2009. 171 s.

LIPOVETSKY, Gilles: *Věčný přepych*. Praha: nakladatelství Prostor 2005. 134 s.

NAKONEČNÝ, Milan: *Lidské emoce*. Praha: Academia 2000. 335 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s.

VOJTEK, Juraj: Žánre anglicky písaneho spravodajstva – I. In: Otázky žurnalistiky, 2000, roč. 43, č. 3. s. 198 – 205.

VOJTEK, Juraj: Žánre anglicky písaneho spravodajstva – II. In: Otázky žurnalistiky, 2000, roč. 43, č. 4. s. 290 – 299.

Slovenské názvoslovie lišajníkov (r. 2010)

IVAN PIŠÚT – ANNA LACKOVIČOVÁ – EVA LISICKÁ

Lišajníky v živote slovenského ľudu mali nepatrný hospodársky a iba malý medicínsky význam, ľudový názov mal iba jediný druh *Cetraria islandica*: *plúčnik*, *plúčovník*, zaznamenaný už roku 1804 a neskôr aj v ďalších prameňoch (Pišút, 1991). V Gemeri Reuss zaznamenal v polovici 19. storočia aj názvy *hranica* a *strieborný moch* (Guttová, 2003).

V minulosti sa u nás potreba tvorby slovenských národných pomenovaní lišajníkov (lichenizovaných húb) veľmi nepociťovala. Dlhobolo známých iba niekoľko názvov používaných v učebniciach, z najstarších spomeňme napr. názov *nešťovnica* (*Pertusaria* – Klemens, 1865) či *lyšajník soboživný* (*Cladonia rangiferina* – Matzenauer, 1874). V sedemdesiatych rokoch minulého storočia sa však oživil záujem botanikov o národné názvy aj v takých rastlinných skupinách, pri ktorých sa dovtedy tento záujem neprejavoval. Výnimkou neboli ani lišajníky. Preto sme ako členovia Názvoslovej komisie Slovenskej botanickej spoločnosti, subkomisie pre lišajníky, utvorili zoznam vybraných vedeckých a slovenských národných pomenovaní rodov a druhov (Pišút a kol., 1983). Zoznam rešpektujúci všetky dovtedy známe a dostupné písomné pramene obsahoval aj množstvo nových slovenských názvov najmä pre nápadné alebo ľahko rozpoznateľné druhy majúce didaktický či praktický význam.

Postupne sa však objavovali ďalšie požiadavky stredných i vysokých škôl, orgánov ochrany prírody, vydavateľov atlasov rastlín, populárnych príručiek, ba aj prekladateľov uplatňovať národné pomenovania týchto orga-

nizmov nielen pre ďalšie druhy, ale aj pre názvy vyšších taxonomických kategórií. Preto sme postupne uverejňovali ďalšie ucelené (Pišút a kol., 1989, 1991; Kubinská – Pišút, 1998) či sporadické doplnky (Liška – Pišút, 1995; Lisická, 1997; Lackovičová – Guttová, 2005). Slovenské názvy lišajníkov v súčasnosti používajú žiaci a študenti v rámci biologických olympiád, stredoškolskej odbornej činnosti a environmentálnych projektov. Uplatňujú sa v učebniciach (napr. Gáper – Pišút, 2004, Lackovičová – Guttová, 2000), ale aj v dôležitých lichenologických dielach, ako sú *Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska* (Pišút a kol., 1998), *Červená kniha ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR* (Liška – Pišút, 1995), či v legislatíve (vyhláška o chránených rastlinách).

V ostatných rokoch sa záujem o lišajníky ešte rozrástol, objavila sa požiadavka nových národných názvov pre novopripravované publikácie, potrebu ďalších národných pomenovaní pociťujú dokonca aj používatelia internetu (www.nahuby.sk). Aj keď nie je naším cieľom nájsť slovenské názvy pre každý druh lišajníka rastúceho u nás, tak ako to urobili napr. Poliari či Rusi, rozhodli sme sa fond národných názvov opäť o niečo rozšíriť.

V tomto príspevku predkladáme verejnosti z dôvodu väčšej prehľadnosti nielen novinky, ale celý zoznam všetkých doteraz kodifikovaných slovenských názvov lišajníkov a k nim prináležiacich vyšších systematických jednotiek. Zoznam je abecedne usporiadaný podľa vedeckých názvov, pri všetkých slovenských názvoch je uvedený prameň, v ktorom sa meno použilo po prvýkrát. Novovytvorené národné názvy označujeme v texte hviezdikou (*).

Nové názvy sme vytvárali v súlade so zásadami, ktoré sme publikovali už v roku 1983. Treba poznamenať, že si ich osvojili aj autori pravidiel tvorby slovenského názvoslovia vyšších rastlín: „Slovenské odborné názvoslovie rastlín tvorí samostatnú menoslovnú sústavu, nezávislú od nomenklatúry vedeckej. Jej základom je požiadavka, aby sa pri zmenách vedeckej nomenklatúry, ktorá sa sústavne vyvíja v súlade s novými poznatkami, nemuselo súčasne meniť národné meno“ (Kliment a kol., 2008). Ostatne, tá istá zásada sa uplatnila aj v encyklopédii českých húb a lišajníkov (Antonín, 2006).

V zozname uvádzame aj niekoľko poddruhov. Pri nich sme uprednostnili binomické názvy, najmä ak taxóny, pôvodne uvádzané v kategórii druh, už mali slovenské meno (napríklad *Cladonia cervicornis* subsp. *verticillata*,

syn. *C. verticillata* – dutohlávka praslenovitá). Mená variet a foriem nemajú slovenský názov, výnimkou je *Cladonia squamosa* var. *subsquamosa* (syn. *C. subsquamosa*), ktorá sa od nominátnej variety odlišuje chemicky a ekologicky.

Nomenklatúra vedeckých názvov akceptuje najnovšie taxonomické poznatky (pozri napr. Lisická, 2005; Smith a kol., 2009, www.indexfungorum.org), v zátvorke za nimi uvádzame staršie synonymá v prípade, že k tým bol pôvodne priradený uvádzaný slovenský názov. Celkovo v zozname predstavujeme 682 slovenských názvov týkajúcich sa lišajníkov, z toho 14 pomenovaní radov a 33 čeľadí, 162 názvov rodov a 473 slovenských názvov druhov (približne 30 % všetkých lišajníkov známych z územia Slovenska a 14 mimoslovenských lišajníkov). Veríme, že predkladaný zoznam, ktorý obsahuje 261 nových slovenských mien, bude dostatočne saturovať narastajúci záujem aj požiadavky používateľov.

PodĎakovanie

Srdečne ďakujeme PhDr. Milanovi Majtánovi, DrSc., z Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave, za jazykovú revíziu názvov a ochotnú pomoc pri tvorbe niektorých mien. Práca vznikla v rámci riešenia projektu VEGA 2/0071/10. RNDr. Jánovi Klimentovi, PhD., pracovníkovi Botanickej záhrady UK v Bratislave, sme poďační za viaceré pripomienky a podnety k práci. Práca vznikla za podpory projektu VEGA 2/0071/10.

***Acarosporaceae* – mnohospórov-
kovité** (Gáper – Pišút, 2003)

***Acarospora* – mnohospórovka**
(Pišút a kol., 1983)

A. fuscata – m. hnedastá*

A. glaucocarpa – m. sivoplodá (Pišút
a kol., 1983)

A. sinopica – m. železitá (Kubinská
– Pišút, 1998)

Acrocordia* – akrokordia

A. gemmata – a. púčiková*

Agonimia* – agonímia

A. opuntiella – a. opunciovitá*

***Alectoriaceae* – alektóriovité** (Pišút
a kol., 1989)

***Alectoria* – alektória** (Pišút, 1965)

A. nigricans – a. čiernastá (Pišút,
1965)

A. ochroleuca – a. bledožltá (Pišút,
1965)

A. sarmentosa – a. rozkonárená
(Pišút a kol., 1989)

Allocetraria* (= *Dactylina*) – prstovnica

A. madreporiformis (= *Dactylina m.*) – p. koralovitá (syn. prstovka k., Kubinská – Pišút, 1998)

***Amandinea* – buélia (Gáper – Pišút, 2003)**

A. punctata (= *Buellia p.*) – b. bodkovaná (Pišút a kol., 1983)

***Anaptychia* – jaseňovka (Pišút a kol., 1983)**

A. bryorum – j. machová (Liška – Pišút, 1995)

A. ciliaris – j. brvitá (Pišút a kol., 1983)

A. crinalis – j. vlasovitá (Liška – Pišút, 1995)

Arctoparmelia* – diskovka

A. centrifuga (= *Parmelia c.*) – d. prstencovitá (Pišút a kol., 1989)

A. incurva (= *Parmelia i.*) – d. zakrivená (Liška – Pišút, 1995)

***Arthoniales* – artóniotvaré (Gáper – Pišút, 2003)**

***Arthoniaceae* – artóniovité (Gáper – Pišút, 2003)**

***Arthonia* – artónia (Kubinská – Pišút, 1998)**

A. cinnabarina (= *A. tumidula*) – a. rumelkovitá (Kubinská – Pišút, 1998)

A. punctiformis – a. bodkovaná* *A. radiata* – a. lúčovitá*

Arthopyrenia* – bodkovnička

A. punctiformis – b. obyčajná*

Arthrosporium* – topoľovka

A. populorum – t. obyčajná*

***Aspicilia* – manovník (Novacký, 1953)**

A. aquatica – m. bystrinný*

A. cinerea – m. popolavý (Novacký, 1953)

A. contorta – m. stlačený (Kubinská – Pišút, 1998)

A. esculenta – m. jedlý (Novacký, 1953)

***Bacidia* – bacidia (Pišút a kol., 1983)**

B. bagliettoana – b. machová*

B. globulosa – b. guľovitá*

B. polychroa – b. farbistá*

B. rosella – b. ružová*

B. rubella – b. červenkastá (Pišút a kol., 1983)

Bacidina* – bacidína

B. arnoldiana – b. Arnoldova*

B. inundata – b. vodomilná*

B. neglecta – b. nepatrná*

B. neosquamulosa – b. šupinkatá*

***Baeomycetaceae* – malohubkovité (Pišút a kol., 1989)**

***Baeomyces* – malohubka (Novacký in Smolař, 1932)**

B. placophyllus – m. lalôčkovitá (Pišút a kol., 1989);

B. rufus – m. ryšavá (Novacký in Smolař, 1932)

***Belonia* – belónia (Pišút a kol., 1983)**

B. herculina – b. karpatská (Pišút a kol., 1983)

Brodoa* – brodoa

- B. atrofusca* – b. hnedočierna*
- B. intestiniformis* – b. pokrútená*
- Bryoria** – **fúzatec** (Bartušek – Ferienc, 1938)
- B. bicolor* – f. dvojfarebný (Pišút a kol., 1989)
- B. capillaris* – f. vláskovitý (Pišút a kol., 1991)
- B. fuscescens* – f. hrivnatý (Bartušek – Ferienc, 1938)
- B. chalybeiformis* – f. modrastý (Pišút a kol., 1991)
- B. implexa* – f. posplietaný (Pišút a kol., 1991)
- B. lanestris* – f. vlnitý (Pišút a kol., 1991)
- B. nadvornikiana* – f. Nádvočník (Pišút a kol., 1991)
- B. subcana* – f. sivastý (Pišút a kol., 1991)
- Buellia** – **buélia** (Pišút a kol., 1983)
- B. badia* – b. gaštanová (Pišút a kol., 1983)
- B. griseovirens* – b. sivozelená*
- Bunodophoron** – **paličkovec***
- B. melanocarpum* (= *Sphaerophorus melanocarpus*) – p. tmavoplodý (Pišút a kol., 1991)
- Caliciales** – **kalíciotvaré** (Peciar a kol., 1984)
- Caliciaceae** – **kalíciovité** (Pišút a kol., 1989)
- Calicium** – **kalícia** (Pišút a kol., 1989)
- C. adspersum* – k. nakopená*
- C. salicinum* – k. vřbová (Pišút a kol., 1989)
- C. viride* – k. zelená (Gáper – Pišút, 2003)
- Caloplaca** – **krásnica** (Pišút a kol., 1983)
- C. cerina* – k. vosková*
- C. cerinella* – k. voskovitá*
- C. citrina* – k. citrónová (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. decipiens* – k. žltá (Pišút a kol., 1983)
- C. flavescens* – k. lúčovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. holocarpa* – k. oranžová*
- C. saxicola* – k. skalná*
- Calvitimela** – **lekanora***
- C. aglaea* (= *Tephromela a.*) – l. alpinska*
- C. armeniaca* (= *Tephromela a.*) – l. červenějuka*
- Candelariaceae** – **svietivcovité*** (syn. svietnikovité, Gáper – Pišút, 2003)
- Candelaria** – **svietivec** (Pišút a kol., 1983; syn. svietnik, Pišút a kol., 1991)
- C. concolor* – s. drobnučký (Pišút a kol., 1983)
- Candelariella** – **svietivček** (Pišút a kol., 1983)
- C. aurella* – s. múrový (Lisická, 1997)
- C. coralliza* – s. koralovitý*
- C. kuusamoensis* – s. šindľový*
- C. reflexa* – s. šupinkatý*

- C. vitellina* – s. žltý (Pišút a kol., 1983)
- C. xanthostigma* – s. zlatistý (Pišút a kol., 1983)
- Cantharellales – kuriatkotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Cetraria – pľuzgierka** (Novacký, 1953)
- C. aculeata* (= *Coelocaulon aculeatum*) – p. trňovitá* (syn. rožkovec trňovitý, Pišút a kol., 1983)
- C. ericetorum* – p. šedivníková (Pišút a kol., 1991; syn. p. šedivníkovitá, Liška – Pišút, 1995)
- C. islandica* – p. islandská (Novacký, 1953)
- C. oakesiana* – p. Oakesova (Pišút a kol., 1991)
- C. sepincola* – p. plotová (Pišút a kol., 1989)
- Cetrariella – pľuzgierka***
- C. delisei* (= *Cetraria d.*) – p. severská (Pišút a kol., 1989)
- Cetrelia – diskovka** (Novacký, 1953)
- C. cetrarioides* (= *C. olivetorum*) – d. olivová (Pišút a kol., 1983)
- Cladoniaceae – dutohlávkovité** (Peciar a kol., 1984)
- Cladonia – dutohlávka** (Klemens, 1865)
- C. arbuscula* subsp. *arbuscula* – d. lesná (Novacký, 1953)
- C. arbuscula* subsp. *mitis* – d. jemná*
- C. bellidiflora* – d. nádherná (Novacký, 1953)
- C. caespiticia* – d. trsovité (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. cervicornis* subsp. *cervicornis* – d. rožkatá*
- C. cervicornis* subsp. *verticillata* (= *C. verticillata*) – d. praslenovitá (Pišút a kol., 1983)
- C. ciliata* var. *ciliata* – d. brvitá (Pišút a kol., 1991)
- C. ciliata* var. *tenuis* – d. tenká*
- C. coccifera* – d. červcová (Řehák – Pikula, 1938; Pišút a kol., 1983)
- C. coniocraea* – d. končistá (Pišút, 1965)
- C. convoluta* – d. zavinutá (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. deformis* – d. žltkastá*
- C. digitata* – d. prstnatá (Novacký, 1953)
- C. ecmocyna* – d. alpínska*
- C. fimbriata* – d. riasnatá (Peciar – Červenka, 1978)
- C. foliacea* – d. listovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. furcata* subsp. *furcata* – d. vidlicovitá (Pišút, 1965)
- C. furcata* subsp. *subrangiformis* – d. sivastá*
- C. glauca* – d. sivá (Pišút a kol., 1991)
- C. gracilis* – d. štíhla (Pišút a kol., 1983)
- C. chlorophaea* – d. zrnistá*
- C. macilenta* subsp. *floerkeana* (= *C. floerkeana*) – d. Flörkeho (Kubinská – Pišút, 1998)

- C. macilenta* subsp. *macilenta* – d. červenoplodá*
- C. magyarica* – d. maďarská (Pišút a kol., 1989)
- C. parasitica* – d. pôvabná (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. phyllophora* – d. listovitá (Pišút a kol., 1983)
- C. pocillum* – d. pritlačená*
- C. portentosa* – d. ježovitá (Pišút a kol., 1989)
- C. pyxidata* – d. pohárikovitá (Novacký, 1953)
- C. rangiferina* – d. sobia (Klemens, 1865)
- C. rangiformis* – d. rozkonárená (Pišút a kol., 1989)
- C. squamosa* var. *squamosa* – d. šupinkatá (Pišút, 1965)
- C. squamosa* var. *subsquamosa* – d. vrchovská*
- C. stellaris* – d. horská (Novacký, 1953)
- C. subulata* – d. parohovitá (Lisická, 1997)
- C. sulphurina* – d. sírovožltá (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. symphyrcarpia* – d. vápnomilná (Lisická, 1997)
- C. uncialis* – d. šidlovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- Collemataceae – kolémovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Collema – koléma** (Pišút a kol., 1983)
- C. auriforme* – k. uškovitá*
- C. cristatum* – k. hrebenatá (Pišút a kol., 1983)
- C. dichotomum* – k. rozkonárená*
- C. flaccidum* – k. šupinatá (Pišút a kol., 1991; syn. k. šupinkatá, Liška – Pišút, 1995)
- C. fragrans* – k. voňavá (Pišút a kol., 1991)
- C. fuscovirens* (= *C. tuniforme*) – k. figovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. multipartitum* – k. vrchovská*
- C. nigrescens* – k. černejúca (Pišút a kol., 1991)
- C. polycarpon* subsp. *corcyrense* – k. južná*
- C. polycarpon* subsp. *polycarpon* – k. mnohoplodá (Kubinská – Pišút, 1998)
- C. tenax* – k. tuhá*
- Cornicularia – rožkatec***
- C. normoerica* – r. skalný*
- Cyphelium – cyfélia** (Pišút a kol., 1989)
- C. tigillare* – c. zelená (Pišút a kol., 1989)
- Degelia – diskovnička***
- D. plumbea* (= *Parmeliella p.*) – d. olovená (Kubinská – Pišút, 1998)
- Dermatocarpon – kožnatka** (Pišút a kol., 1983)
- D. arnoldianum* – k. Arnoldova (Pišút a kol., 1989)

- D. luridum* (= *D. weberi*) – k. vodná (Pišút a kol., 1983)
- D. minutum* – k. pupkovitá (Pišút a kol., 1983)
- D. rivulorum* – k. potočná (Pišút a kol., 1991)
- Dibaeis* (= *Baeomyces*) – malohubka** (Novacký in Smolař, 1932)
- D. baeomyces* – m. ružová (Novacký in Smolař, 1932)
- Dimelaena* – dimeléna***
- D. oreina* – d. horská*
- Dimerella* – dimerela** (Lackovičová – Guttová, 2005)
- D. lutea* – d. zlatá (Lackovičová – Guttová, 2005)
- D. pineti* – d. borovicová (Lackovičová – Guttová, 2005)
- Diploicia* – buélia** (Liška – Pišút, 1995)
- D. canescens* – b. sivá (Liška – Pišút, 1995)
- Diploschistes* – sivoš** (Pišút a kol., 1983)
- D. gypsaceus* (= *D. calcareus*) – s. vápencový (Pišút a kol., 1983)
- D. muscorum* – s. machový (Kubinská – Pišút, 1998)
- D. scruposus* – s. drsný (Pišút a kol., 1983)
- Diplotomma* – škrupinkovec***
- D. alboatrum* – š. čiernobiely*
- D. pharcidium* – š. zelenkavý*
- Dothideales* – vredovcotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Ephebe* – eféba***
- E. lanata* – e. plstnatá*
- Evernia* – konárnik** (Novacký, 1953)
- E. divaricata* – k. vidlicovitý (Pišút a kol., 1983; syn. k. rozložitý, Liška – Pišút 1995)
- E. mesomorpha* – k. pomúčený (Pišút a kol., 1989)
- E. prunastri* – k. slivkový (Klíma in Polívka, 1921)
- Farnoldia* – farnoldia***
- F. jurana* – f. jurská*
- Fellhanera* – bacidia***
- F. subtilis* – b. čučoriedková*
- Flavocetraria* – pl'uzgierka***
- F. cucullata* (= *Cetraria c.*) – p. kapučňovitá (Pišút, 1965)
- F. nivalis* (= *Cetraria n.*) – p. snežná (Pišút, 1965)
- Flavoparmelia* – diskovka***
- F. caperata* (= *Parmelia c.*) – d. kučeravá (Peciar – Červenka, 1978)
- Flavopunctelia* – diskovka***
- F. flaventior* (= *Parmelia f.*) – d. zelenožltá (Pišút a kol., 1991)
- Fulgensia* – blýskavka** (Pišút a kol., 1983)
- F. bracteata* – b. laločnatá (Pišút a kol. 1991)
- F. fulgens* – b. žltá (Pišút a kol., 1983)
- F. pruinosa* – b. zaprášená (Pišút a kol., 1991)

- F. schistidii* – b. machová (Pišút a kol., 1991)
- Fuscidea – fuscidea***
- F. kochiana* – f. Kochova*
- Fuscopannaria – panária***
- F. leucophaea* – p. skalná*
- Graphidaceae – čiarovkovité** (Pišút a kol., 1989)
- Graphis – čiarovka** (Červenka, 1965)
- G. elegans* – č. pôvabná*
- G. scripta* – č. sivá (Pišút a kol., 1983)
- Gyalectales – kryptovkotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Gyalectaceae – kryptovkovité** (Pišút a kol., 1989)
- Gyalecta – kryptovka** (Pišút a kol., 1989)
- G. derivata* (= *G. croatica*) – k. chorvátska (Pišút a kol., 1991)
- G. flotowii* – k. Flotowova (Pišút a kol., 1991)
- G. jenensis* – k. jenská (Kubinská – Pišút, 1998)
- G. truncigena* – k. stromová (Pišút a kol., 1991)
- G. ulmi* – k. ružová (Pišút a kol., 1989)
- Haematommaceae – krvnatkovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Haematomma – krvnatka** (Pišút a kol., 1983)
- H. ochroleucum* – k. červená*
- Hafellia – hafélia***
- H. disciformis* – h. diskovitá*
- Heppia – heppia***
- H. lutosa* – h. hlinitá*
- Heterodermia – jaseňovka** (Liška – Pišút, 1995)
- H. speciosa* – j. nádherná (Liška – Pišút, 1995)
- Hypocenyomyce – šáločka** (Pišút a kol., 1983)
- H. scalaris* – š. šupinkatá (Pišút a kol., 1983)
- Hypogymnia – diskovka** (Pišút a kol., 1983)
- H. bitteri* – d. smreková (Pišút a kol., 1989)
- H. farinacea* (= *H. bitteriana*) – d. pomúčená (Pišút a kol., 1991)
- H. physodes* – d. bublinatá (Pišút a kol., 1983)
- H. tubulosa* – d. rúrkovitá (Pišút a kol., 1989)
- H. vittata* – d. pásikavá (Pišút a kol., 1991)
- Hypotrachyna – diskovka***
- H. revoluta* (= *Parmelia r.*) – d. zahnutá (Pišút a kol., 1991)
- H. sinuosa* (= *Parmelia s.*) – d. riasnatá (Pišút a kol., 1991)
- Chaenotheca – stopkovnica** (Pišút a kol., 1989)
- Ch. brachypoda* – s. nizučká*
- Ch. ferruginea* – s. hrdzavá*
- Ch. furfuracea* (= *Coniocybe f.*) – s. otrubová* (syn. prašihlávka o., Pišút a kol., 1989)

- Ch. chrysocephala* – s. zlatistá (Pišút a kol., 1989)
- Icmadophila** – **iskrovka** (Pišút a kol., 1983)
- I. ericetorum* – i. vresová (Pišút a kol., 1983)
- Ionaspis** – **fialkovec***
- I. lacustris* – f. jazerný*
- I. odora* – f. voňavý*
- Lasallia** – **pupkovka** (Novacký, 1953)
- L. pustulata* (= *Umbilicaria p.*) – p. obyčajná (Novacký, 1953)
- Lecania** – **lekánia***
- L. cyrtella* – l. drobná*
- L. cyrtellina* – l. drobnučká*
- L. fuscella* – l. hnedastá*
- L. naegeli* – l. Naegeliho*
- Lecanorales** – **lekanorotvaré** (Pišút a kol., 1989)
- Lecanoraceae** – **lekanorovité** (Peciar a kol., 1984)
- Lecanora** – **lekanora** (Červenka, 1965)
- L. albella* – l. belavá*
- L. albellula* – l. sosnová*
- L. allophana* – l. nafúknutá*
- L. argentata* – l. striebriстая (Lisická, 1997)
- L. argopholis* – l. zelená*
- L. carpinea* – l. hrabová*
- L. cateilea* – l. sivohnedá*
- L. circumborealis* (= *L. coilocarpa*) – l. severská (Kubinská – Pišút, 1998)
- L. conizaeoides* – l. zelenkastá (Pišút a kol., 1983)
- L. dispersa* – l. roztrúsená*
- L. epibryon* – l. hôľna*
- L. expallens* – l. bledá*
- L. garovaglii* – l. Garovagliho (Lisická, 1997)
- L. gisleriana* (= *L. gisleri*) – l. Gislerova (Pišút a kol., 1989)
- L. glabrata* – l. hladká*
- L. hagenii* – l. Hagenova (Lisická, 1997)
- L. handelii* – l. Handelova*
- L. chalcophila* – l. med'omilná (Liška – Pišút, 1995)
- L. chlarotera* – l. hnedastá*
- L. intumescens* – l. pôvabná*
- L. persimilis* – l. nenápadná*
- L. polytropa* – l. mnohoplodá*
- L. sambuci* – l. bazová (Lisická, 1997)
- L. saligna* – l. vrbová*
- L. soralifera* – l. práškovitá*
- L. subaurea* – l. žiarivá*
- Lecideaceae** – **šáločkovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Lecidea** – **šáločka** (Pišút a kol., 1983)
- L. confluens* – š. vystúpavá*
- L. fuscoatra* var. *fuscoatra* – š. hnedočierna (Pišút a kol., 1983)
- L. fuscoatra* var. *grisella* – š. sivastá*
- L. silacea* – š. hrdzavá (Kubinská – Pišút, 1998)
- Lecidella** – **šáločka** (Pišút a kol., 1983)

- L. carpathica* – š. karpatská (Pišút a kol., 1983)
- L. elaeochroma* – š. olivová*
- L. stigmatea* – š. bodkovaná*
- Lecidoma – šáločka***
- L. demissum* – š. pritlačená*
- Lepraria – leprária** (Pišút a kol., 1983)
- L. incana* – l. sivastá (Pišút a kol., 1983)
- Leprocaulon – krásavček***
- L. microscopicum* – k. maličký*
- Leptogium – napúchavec** (Pišút a kol., 1983)
- L. cyanescens* – n. modravý (Pišút a kol., 1991)
- L. hildenbrandii* – n. Hildenbrandov (Pišút a kol., 1991)
- L. lichenooides* – n. lalôčkatý (Pišút a kol., 1983)
- L. saturninum* – n. plstnatý (Pišút a kol., 1989)
- Letharia – letária** (Pišút a kol., 1983)
- L. vulpina* – l. líščia (Pišút a kol., 1983)
- Lichinales – lichínotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Lichiniceae – lichínovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Lichina – lichína** (Kubinská – Pišút, 1998)
- L. confinis* – l. kríčkovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- Lobariaceae – jamkatcovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Lobaria – jamkatec** (Novacký, 1947)
- L. amplissima* – j. veľký (Pišút a kol., 1983)
- L. pulmonaria* – j. pľúcny (Novacký, 1947)
- Lobarina – jamkatec***
- L. scrobiculata* (= *Lobaria s.*) – j. bradavičnatý (Pišút a kol., 1991)
- Lobothallia – manovník** (Lisická, 1997)
- L. melanaspis* – m. potočný*
- L. radiosa* – m. okrúhlastý (Lisická, 1997; syn. m. lúčovitý, Kubinská – Pišút, 1998)
- Macentina – macentína***
- M. abscondita* – m. nenápadná*
- Melanelia – diskovka***
- M. elegantula* (= *Parmelia e.*) – d. elegantná*
- M. exasperatula* (= *Parmelia e.*) – d. kyjačikovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- M. fuliginosa* (= *Parmelia glabrata*) – d. sivohnedá (Pišút a kol., 1989)
- M. glabra* (= *Parmelia g.*) – d. chlpkatá (Lisická, 1997)
- M. hepatizon* – d. pečehová*
- M. subargentifera* – d. striebrištá*
- M. subaurifera* – d. zlatistá*
- Melanohalea – diskovka***
- M. septentrionalis* (= *Parmelia s.*) – d. severská (Kubinská – Pišút, 1998)

- Menegazzia** – **diskovka** (Pišút a kol., 1989)
- M. terebrata* – d. dierkovaná (Pišút a kol., 1989)
- Micarea** – **kôrovnica***
- M. denigrata* – k. černejúca*
- M. lignaria* – k. obyčajná*
- Mycobilimbia** – **hubovnica***
- M. lurida* (= *Lecidea l.*) – h. tmavá*
- M. papularis* (= *M. sphaeroides*) – h. fialkavá*
- Mycoblastus** – **hríbik***
- M. fucatus* – h. zelený*
- M. sanguinarius* – h. krvavý*
- Myxobilimbia** – **hubovnica***
- M. sabuletorum* (= *Mycobilimbia s.*) – h. piesková*
- Neofuscelia** – **diskovka***
- N. pulla* (= *Parmelia p.*) – d. hnedočierna (Pišút a kol., 1983)
- Nephromataceae** – **nefrómovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Nephroma** – **nefróma** (Pišút a kol., 1983)
- N. arcticum* – n. severská (Pišút a kol., 1983)
- N. bellum* – n. pekná (Liška – Pišút, 1995)
- N. expallidum* – n. bledá (Liška – Pišút, 1995)
- N. parile* – n. práškovitá (Pišút a kol., 1989)
- N. resupinatum* – n. zavínutá (Liška – Pišút, 1995)
- Normandina** – **normandína** (Kubinská – Pišút, 1998)
- N. pulchella* – n. pôvabná (Kubinská – Pišút, 1998)
- Ochrolechia** – **svetlokôrka** (Pišút a kol., 1983)
- O. androgyna* – s. zrníčkovitá*
- O. pallescens* – s. bledastá (Pišút a kol., 1983)
- O. tartarea* – s. vínovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- O. upsaliensis* – s. alpínska*
- Omphalina** – **kalichovka** (Kubinská – Pišút, 1998)
- O. hudsoniana* – k. Hudsonova (Kubinská – Pišút, 1998)
- O. umbellifera* – k. okolíkovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- Opegrapha** – **čiarovnica** (Kubinská – Pišút, 1998)
- O. atra* – č. čierna*
- O. rufescens* – č. hrdzavá*
- O. varia* – č. pestrá*
- O. vermicellifera* – č. červovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- Ophioparma** – **krvnatka***
- O. ventosa* (= *Haematomma ventosum*) – k. hôľna (Pišút a kol., 1983)
- Ostropales** – **dlhovreckotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Pannaria** – **panária***
- P. conoplea* – p. vlnkatá*
- Parmeliaceae** – **diskovkovité** (Peciar a kol., 1984)

Parmelia – **diskovka** (Novacký, 1953)

P. koflerae – d. Koflerovej (Pišút a kol., 1989)

P. mougeotii – d. Mougeotova (Pišút a kol., 1991)

P. omphalodes subsp. *omphalodes* – d. pupkovitá (Kubinská – Pišút, 1998)

P. omphalodes subsp. *pinnatifida* – d. perovitá*

P. saxatilis – d. skalná (Pišút, 1965)

P. submontana – d. podhorská (Pišút a kol., 1989)

P. sulcata – d. ryhovaná (Pišút, 1965)

Parmeliella – **diskovnička** (Kubinská – Pišút, 1998)

P. triptophylla – d. trojlistá*

Parmelina – **diskovka***

P. carporrhizans (= *Parmelia c.*) – d. brvitá (Kubinská – Pišút, 1998)

P. pastillifera (= *Parmelia p.*) – d. buková (Pišút a kol., 1989)

P. quercina (= *Parmelia q.*) – d. dubová (Pišút a kol., 1991)

P. tiliacea (= *Parmelia t.*) – d. lipová (Novacký, 1953)

Parmeliopsis – **diskovnica** (Pišút a kol., 1983)

P. ambigua – d. pomúčená (Pišút a kol., 1983)

P. hyperopta – d. sivá (Kubinská – Pišút, 1998)

Parmotrema – **diskovka***

P. crinitum (= *Parmelia crinita*) – d. hrivnatá (Pišút a kol., 1991)

P. chinense (= *Parmelia coniocarpa*) – d. perlová (Pišút a kol., 1989)

P. stuppeum (= *Parmelia s.*) – d. chlpatá (Pišút a kol., 1991)

Peltigeraceae – **štítnatcovité** (Peciar a kol., 1984)

Peltigera – **štítnatec** (Bartušek – Ferienc, 1938)

P. aphthosa – š. zelený (Pišút a kol., 1983)

P. canina – š. psí (Novacký, 1947)

P. degenii – š. Degenov (Pišút a kol., 1991)

P. didactyla – š. drobný*

P. elisabethae – š. Alžbetin*

P. horizontalis – š. vodorovný (Pišút, 1965)

P. lepidophora – š. šupinkatý (Pišút a kol., 1989)

P. leucophlebia – š. jablkovitý*

P. malacea – š. bezžilkatý*

P. polydactylon (= *P. polydactyla*) – š. laločnatý (Pišút a kol., 1983)

P. rufescens – š. červenkastý*

P. venosa – š. žilkatý (Pišút a kol., 1989)

Pertusariaceae – **pertusáριοvité** (Gáper – Pišút, 2003)

Pertusariales – **pertusáριοtvaré** (Gáper – Pišút, 2003)

Pertusaria – **pertusária** (Pišút a kol., 1983)

- P. albescens* – p. belavá (Pišút a kol., 1983)
- P. amara* – p. horká (Pišút a kol., 1983)
- P. lactea* – p. mliečna*
- P. leioplaca* – p. hladká*
- P. pertusa* – p. bradavičnatá*
- Petractis* – bralník*** (Kubinská – Pišút, 1998)
- P. clausa* – b. lúčovitý (syn. skalnička lúčovitá, Kubinská – Pišút, 1998)
- Phaeophyscia* – fycia** (Pišút a kol., 1983)
- P. ciliata* (= *Physcia c.*) – f. riasová (Pišút a kol., 1989)
- P. constipata* – f. lalôčkovitá (Pišút a kol., 1991)
- P. endophoenicea* – f. červenkastá (Pišút a kol., 1991)
- P. chloantha* – f. trávovitá (Pišút a kol., 1991)
- P. kairamoi* – f. chĺpkatá (Pišút a kol., 1991)
- P. nigricans* – f. černastá*
- P. orbicularis* – f. okrúhla*
- P. sciastra* – f. múrová*
- Phaeorrhiza* – vrchárka***
- P. nimbosa* – v. mračná*
- Phlyctis* – rozsypavka** (Pišút a kol., 1989)
- P. agelaea* – r. hladká*
- P. argena* – r. striebristá (Pišút a kol., 1989)
- Physciaceae* – fyciovité** (Pišút a kol., 1989)
- Physcia* – fycia** (Červenka a kol., 1972)
- P. adscendens* – f. brvitá (Pišút a kol., 1983)
- P. aipolia* – f. popolavá*
- P. aipolioides* – f. panónska*
- P. caesia* – f. modrosivá (Kubinská – Pišút, 1998)
- P. dubia* – f. ružicovitá*
- P. magnussonii* – f. bralná (Pišút a kol., 1989)
- P. stellaris* – f. hviezdovitá (Pišút a kol., 1983)
- P. tenella* – f. pôvabná (Pišút a kol., 1989)
- Physconia* – fyskónia** (Pišút a kol., 1983)
- P. distorta* (= *P. pulverulacea*) – f. poprášená (Kubinská – Pišút, 1998)
- P. enteroxantha* – f. žltkavá*
- P. grisea* sp. *grisea* – f. sivá (Pišút a kol., 1983)
- P. grisea* sp. *lilacina* – f. fialová*
- P. muscigena* – f. machová (Kubinská – Pišút, 1998)
- P. perisidiosa* – f. šupinkatá (Pišút a kol., 1989)
- Placynthiella* – šáločka***
- P. dasaea* – š. drobná
- P. uliginosa* – š. močiarna*
- Placynthium* – placyntium***
- P. nigrum* – p. čierne*
- Platismatia* (= *Cetraria*) – pl'uz-gierka** (Pišút, 1965)

- P. glauca* (= *Cetraria* g.) – p. sivá (Pišút, 1965)
- Pleopsidium – mnohospórovka** (Kubinská – Pišút, 1998)
- P. chlorophanum* – m. žltá (Kubinská – Pišút, 1998)
- Pleurosticta – diskovka***
- P. acetabulum* (= *Parmelia* a.) – d. čiaškovitá (Kubinská – Pišút, 1998)
- Polyblastia – komornica***
- P. cupularis* – k. čiaškovitá*
- Porina – porina***
- P. mammillosa* – p. bradavičnatá*
- Porpidia – porpidia***
- P. crustulata* – p. kôrovitá*
- P. macrocarpa* – p. veľkoplodá*
- Protoblastenia – hrdzuľa***
- P. rupestris* – h. skalná*
- Protopannaria – panária***
- P. pezizoides* – p. miskovitá*
- Protoparmelia – hnedáčik***
- P. badia* – h. tmavý*
- Protoparmeliopsis – lekanora***
- P. muralis* (= *Lecanora* m.) – l. múrová (Pišút, 1976)
- Pseudephebe – hnedovlas** (Pišút a kol., 1983)
- P. pubescens* – h. chĺpkavý (Pišút a kol., 1983)
- Pseudevernia – pakonárnik** (Pišút, 1965)
- P. furfuracea* – p. otrubový (Pišút, 1965)
- Pseudocyphellaria – pacyfela** (Kubinská – Pišút, 1998)
- P. crocea* – p. šafranová (Kubinská – Pišút, 1998)
- Pseudosagedia – porína***
- P. aenea* – p. bronzová*
- Psoraceae – psórovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Psora – psóra** (Pišút a kol., 1983)
- P. decipiens* – p. červenkastá (Pišút a kol., 1983)
- P. testacea* (= *Chryso-psora* t.) – p. miskovitá (Pišút a kol., 1998; syn. chryso-psóra m., Pišút a kol., 1983)
- P. vallesiaca* – p. walliská*
- Psorinia – bralníčka** (Pišút a kol., 1983)
- P. conglomerata* – b. kľbkovitá (Pišút a kol., 1983)
- Punctelia – diskovka***
- P. subrudecta* – d. pôvabná*
- Pycnothelia – kyjanica***
- P. papillaria* – k. bradavkovitá*
- Pyrenulales – jadrovníčkotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Pyrenulaceae – jadrovníčkovité** (Pišút a kol., 1989)
- Pyrenula – jadrovníčka** (Pišút a kol., 1983)
- P. laevigata* – j. hladká (Pišút a kol., 1991)
- P. nitida* – j. lesklá (Pišút a kol., 1983)
- P. nitidella* – j. malá (Pišút a kol., 1991)
- Ramalinaceae – stužkovcovité** (Pišút a kol., 1989)

- Ramalina – stužkovec** (Bartušek – Ferienc, 1938)
- R. capitata* – s. hlávkatý*
- R. carpatica* – s. karpatský*
- R. farinacea* – s. pomúčený (Peciar – Červenka, 1978)
- R. fastigiata* – s. topoľový (Pišút a kol., 1989)
- R. fraxinea* – s. jaseňový (Pišút a kol., 1983)
- R. obtusata* – s. nafúknutý (Pišút a kol., 1989)
- R. pollinaria* – s. poprášený (Peciar – Červenka, 1978)
- R. roesleri* – s. Roeslerov (Pišút a kol., 1991)
- R. thrausta* – s. nitkovitý (Pišút a kol., 1991)
- Rhizocarpaceae – zemepisníkovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Rhizocarpon – zemepisník** (Červenka, 1965)
- R. carpaticum* – z. karpatský*
- R. geographicum* – z. mapovitý (Červenka, 1965)
- R. lecanorinum* – z. lekanorovitý (Kubinská – Pišút, 1998)
- R. norvegicum* – z. nórsky*
- R. oederi* – z. hrdzavý*
- R. viridiatrum* – z. zelený*
- Rhizoplaca – lekanora** (Pišút a kol., 1989)
- R. chrysoleuca* – l. oranžová (Pišút a kol., 1989)
- R. melanophthalma* – l. čiernooká*
- Rinodina – rinodína***
- R. exigua* – r. drobná*
- R. lecanorina* – r. diskovková*
- R. pyrina* – r. hruškovitá*
- Roccella – skalinák** (Bartušek – Ferienc, 1938)
- R. fuciformis* – s. chaluhoovitý (Pišút a kol., 1983)
- R. tinctoria* – s. farbiarsky (Bartušek – Ferienc, 1938)
- Ropalospora – fuscidea***
- R. viridis* – f. zelená*
- Sarcogyne – bacuľka***
- S. regularis* – b. obyčajná*
- Sclerophora – prašihlávka***
- S. nivea* – p. belostná*
- Scoliciosporum – kôrovník** (Pišút a kol., 1983)
- S. chlorococcum* – k. zrnkovitý (Pišút a kol. 1983)
- S. umbrinum* – k. tienistý*
- Seiropora – krásnik***
- S. contortuplicata* (= *Teloschistes contortuplicatus*) – k. pospletaný (Pišút a kol., 1989)
- Solenopsora – solenopsóra** (Kubinská – Pišút, 1998)
- S. candicans* – s. belavá (Kubinská – Pišút, 1998)
- S. carpatica* – s. karpatská*
- S. cesatii* – s. Cesatiho*
- Solorina – solorína** (Pišút a kol., 1983)
- S. bispora* – s. horská*
- S. crocea* – s. šafranová (Pišút a kol., 1983)

- S. saccata* – s. vreckovitá (Pišút a kol., 1983)
- S. spongiosa* – s. hubovitá (Pišút a kol., 1991)
- Solorinella – solorínka***
- S. asteriscus* – s. hviezdovitá*
- Sphaerophoraceae – paličkovcovité** (Pišút a kol., 1989)
- Sphaerophorus – paličkovec** (Pišút a kol., 1989)
- S. fragilis* – p. krehký*
- S. globosus* – p. koralovitý (Pišút a kol., 1989)
- Squamarina – skvamarína** (Pišút a kol., 1983)
- S. cartilaginea* – s. chrupkovitá (Pišút a kol., 1983)
- S. gypsacea* – s. sadrovcová (Pišút a kol., 1983)
- S. lamarckii* – s. biela (Pišút a kol., 1983)
- S. lentigera* – s. ružicovitá (Lisická, 1997)
- Staurothele – ponornica***
- S. fissa* – p. popukaná*
- Stereocaulaceae – drevkatcovité** (Pišút a kol., 1989)
- Stereocaulon – drevkatec** (Pišút a kol., 1983)
- S. alpinum* – d. alpínsky (Kubinská – Pišút, 1998)
- S. dactylophyllum* – d. prstovitý*
- S. incrustatum* – d. kôrnatý (Pišút a kol., 1989)
- S. nanodes* – d. nizučký (Pišút a kol., 1983)
- S. paschale* – d. belavý (Pišút a kol., 1991)
- S. tomentosum* – d. plstnatý (Pišút a kol., 1983)
- S. vesuvianum* – d. horský (Pišút a kol., 1983)
- Stictaceae – stiktovité** (Pišút a kol., 1989)
- Sticta – stikta** (Červenka a kol., 1972)
- S. fuliginosa* – s. sadzovitá (Liška – Pišút, 1995)
- S. sylvatica* – s. lesná (Pišút a kol., 1983)
- Teloschistales – krásnikotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Teloschistaceae – krásnikovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Teloschistes – krásnik** (Pišút a kol., 1989)
- T. flavicans* – k. žltavý (Kubinská – Pišút, 1998)
- T. chrysophthalmus* – k. zlatý (Kubinská – Pišút, 1998)
- Tephromela – lekanora***
- T. atra* – l. čierna*
- Thamnolia – tamnólia** (Pišút a kol., 1983)
- T. vermicularis* – t. červovitá (Pišút a kol., 1983)
- Thelidium – telídium***
- T. aeneovinosum* – t. bronzovočervené*
- T. papulare* – t. pľuzgierikovité*
- Thelotre mataceae – telotrémovité** (Liška – Pišút, 1995)

- Thelotrema* – telotréma** (Pišút a kol., 1989)
- T. lepadinum* – t. kôrovitá (Pišút a kol., 1989; syn. t. zajačia, Gáper – Pišút, 2003)
- Toninia* – riasanka** (Pišút a kol., 1983)
- T. candida* – r. biela (Pišút a kol., 1989)
- T. sedifolia* (= *T. caeruleonigricans*) – r. obyčajná (Pišút a kol., 1983)
- T. taurica* – r. taurská*
- T. toniniana* – r. ružová (Kubinská – Pišút, 1998)
- Trapelia* – trapélia***
- T. coarctata* – t. nahľúčená*
- Trapeliopsis* – trapelínka***
- T. flexuosa* – t. múčnatá*; *T. granulosa* – t. zrnitá*
- Tricholomataceae* – čírovkovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Tuckermannopsis* – pľuzgierka***
- T. chlorophylla* (= *Cetraria ch.*) – p. hnedá (Pišút a kol., 1991)
- Tuckneraria* – pľuzgierka***
- T. laureri* (= *Cetraria l.*) – p. Laurerova (Pišút a kol., 1989)
- Umbilicariaceae* – pupkovkovité** (Peciar a kol. 1984)
- Umbilicaria* – pupkovka** (Novacký, 1953)
- U. aprina* – p. končiarová*
- U. crustulosa* – p. kôrovitá*
- U. cylindrica* – p. brvitá (Pišút a kol., 1983)
- U. decussata* – p. rebrovitá (Pišút a kol., 1989)
- U. deusta* – p. hnedá (Pišút, 1965)
- U. esculenta* – p. japonská (Červenka, 1965)
- U. hirsuta* – p. sivá*
- U. leiocarpa* – p. hladkoplodá*
- U. microphylla* – p. drobnolistá (Pišút a kol., 1989)
- U. nylanderiana* – p. Nylanderova*
- U. polyphylla* – p. lupenatá (Pišút a kol., 1983)
- U. subglabra* – p. holá (Pišút a kol., 1989)
- U. vellea* – p. pevná*
- Usneaceae* – bradatcovité** (Pišút a kol., 1989)
- Usnea* – bradatec** (Novacký, 1953)
- U. articulata* – b. článkovitý (Kubinská – Pišút, 1998)
- U. barbata* – b. obyčajný (Vaníková in Novotná – Hendrych, 1955)
- U. ceratina* – b. voskový (Pišút a kol., 1991)
- U. filipendula* – b. drsný (Pišút a kol., 1983)
- U. florida* – b. rozkvitnutý (Jeník a kol., 1979)
- U. hirta* – b. srstnatý (Peciar – Červenka, 1978)
- U. intermedia* (= *Usnea faginea*) – b. bukový (Pišút a kol., 1983)
- U. intermedia* (= *Usnea glauca*) – b. sivý (Pišút a kol., 1991)
- U. longissima* – b. najdlhší (Červenka, 1965)

- U. rubicunda* – b. červený (Pišút a kol., 1991)
- U. subfloridana* – b. chochlatý (Pišút a kol., 1991)
- Verrucariales – bradavnicotvaré** (Gáper – Pišút, 2003)
- Verrucariaceae – bradavnicovité** (Gáper – Pišút, 2003)
- Verrucaria – bradavnica** (Pišút a kol., 1983)
- V. aethiobola* – b. čiernoplodá*
- V. aquatilis* – b. vodná*
- V. funkii* – b. lesklá*
- V. hydrela* – b. potočná*
- V. nigrescens* – b. čiernastá (Pišút a kol., 1983)
- Vezeadae – vezdea***
- V. aestivalis* – v. letná*
- Vulpicida – pľuzgierka** (Liška – Pišút, 1995)
- V. pinastris* – p. borovicová (Kubinská – Pišút, 1998)
- V. tubulosus* (= *Cetraria tilesii*) – p. Tilesova (Liška – Pišút, 1995)
- Xanthomendoza – diskovník***
- X. fallax* (= *Xanthoria f.*) – d. mámiivý*
- Xanthoparmelia – diskovka***
- X. conspersa* (= *Parmelia c.*) – d. žltastá (Pišút a kol., 1983)
- X. felkaensis* (= *Parmelia f.*) – d. tatarská*
- X. somloensis* (= *Parmelia taractica*) – d. lesklá (Pišút a kol., 1983)
- Xanthoria – diskovník** (Novacký, 1953)
- X. candelaria* – d. voskový*
- X. elegans* – d. oranžový (Pišút a kol., 1983)
- X. papillifera* – d. bradavkovitý*
- X. parietina* – d. múrový (Vaníková in Novotná – Hendrych, 1955);
- X. polycarpa* – d. mnohoplodý (Pišút a kol., 1989)
- X. subfruticulosa* (= *Xanthoria muscicola*) – d. machový (Pišút a kol., 1989)

LITERATÚRA

ANTONÍN, Vladimír: Encyklopedie hub a lišejníků. Praha: Nakladatelství Libri – Nakladatelství Academia Praha 2006. 471 s.

BARTUŠEK, Václav – FERIANC, Oskár: Rastlinopis so všeobecným záverom botaniky pre vyššie triedy stredných škôl a pre učiteľské ústavy. Praha – Prešov: Československá grafická unie 1938. 294 s.

ČERVENKA, Martin: Základy systému výtrusných rastlín. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1965. 313 s.

ČERVENKA, Martin a kol.: Kľúč na určovanie rastlín. II. diel. Slizovky a huby. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1972. 392 s.

GÁPER, Ján – PIŠŮT, Ivan: Mykológia. Systém, vývoj a ekológia húb. Zvolen: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici 2003. 319 s.

GUTTOVÁ, Anna: Lišajníky a machorasty v rukopisoch Gustáva Maurícia Reussa. In: Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti, 2003, roč. 25, s. 31 – 37.

JENÍK, Jan – PAZOUŘEK, Jaroslav – ROUBAL, Jindřich – STRÍHAVKOVÁ, Hana – ŠMÍDOVÁ, Mirka: Botanika pre II. ročník gymnázií. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1979. 283 s.

KLEMENS, Jozef Božetech: Lišajníky v prírode a v hospodárstve domácom. In: Národný kalendár na obyčajný, 365 dní majúci rok po narodení Krista Pána 1866. Banská Bystrica: Matica slovenská 1865, s. 126 – 132.

KLIMENT, Ján – FERÁKOVÁ, Viera – HODÁLOVÁ, Iva – KOCHJAROVÁ, Judita – MARHOLD, Karol – MÁRTONFI, Pavol – MEREĎA, Pavol: Slovenské odborné menoslovie cievnatých rastlín a jeho vzťah k vedeckej nomenklatúre (návrh zásad, pravidiel a odporúčaní pre revíziu a tvorbu slovenského botanického názvoslovía). In: Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti, 2008, roč. 30, č. 1, s. 89 – 116.

KUBINSKÁ, Anna – PIŠŮT, Ivan: Doplnky k slovenským menám machorastov a lišajníkov (lichenizovaných húb). In: Kultúra slova, 1998, roč. 32, č. 4, s. 202 – 208.

LACKOVIČOVÁ, Anna, GUTTOVÁ, Anna: Lišajníky. In: Maglocký, Š. (ed.) a kol.: Ochrana flóry v Slovenskej republike. Bratislava – Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre 2000, s. 53 – 84.

LACKOVIČOVÁ, Anna – GUTTOVÁ, Anna: Genus *Dimerella* (*Coenogoniaceae*, lichenized Ascomycota) in Slovakia. In: Acta Botanica Croatica, 2005, roč. 64, č. 2, s. 289 – 301.

LISICKÁ, Eva: Lišajníky (Lichenes). In: Feráková V. (ed.): Flóra, geológia a paleontológia Devínskej Kobyly. Bratislava: APOP 1997, s. 72 – 77.

LISICKÁ, Eva: The lichens of the Tatry Mountains. Bratislava: Veda 2005. 439 s.

LIŠKA, Jiří – PIŠŮT, Ivan: Lišajníky. In: Kotlaba, F. (ed.) a kol.: Červená kniha ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR. 4. Sinice, huby, lišajníky, machorasty. Bratislava: Príroda 1995. 220 s.

MATZENAUER, Otto František: Krátky prírodopis pre slovenské národné školy. Banská Štiavnica: A. Joerges 1874. 90 s.

NOVACKÝ, Ján Martin: Botanika pre vyššie triedy stredných škôl. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1947. 265 s.

NOVACKÝ, Ján Martin: Systematika rastlín výtrusných. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1953. 186 s.

NOVOTNÁ, Anna – HENDRYCH, Radovan: Botanika pre pedagogické školy. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1955. 158 s.

PECIAR, Vojtech – ČERVENKA, Martin: Huby. In: Z našej prírody. Rastliny, horniny, minerály, skameneliny. Red. J. Krejča. Bratislava: Príroda 1978. 397 s.

PECIAR, Vojtech – ČERVENKA, Martin – HINDÁK, František: Základy systému a evolúcie výtrusných rastlín. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984. 578 s.

PIŠŮT, Ivan: Oddelenie lišajníky (Lichenes). In: Malý kľúč výtrusných rastlín. I. diel. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1965. 439 s.

PIŠŮT, Ivan: Ludové meno lišajníka *Cetraria islandica*. In: Kultúra slova, 1991, roč. 25, č. 10, s. 335 – 337.

PIŠÚT, Ivan – PECIAR, Vojtech – ČERVENKA, Martin: Kľúč na určovanie výtrusných rastlín. III. diel. Lišajníky, machorasty a papraďorasty. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1976. 244 s.

PIŠÚT, Ivan – LACKOVIČOVÁ, Anna – LISICKÁ, Eva: Slovenské mená lišajníkov (lichenizovaných húb). In: Kultúra slova, 1983, roč. 17, č. 5, s. 151 – 160.

PIŠÚT, Ivan – LACKOVIČOVÁ, Anna – LISICKÁ, Eva: Slovenské mená lišajníkov (lichenizovaných húb) II. In: Kultúra slova, 1989, roč. 23, č. 10, s. 363 – 365.

PIŠÚT, Ivan – LACKOVIČOVÁ, Anna – LISICKÁ, Eva: Slovenské názvoslovie lišajníkov. In: Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti, 1991, roč. 13, s. 34 – 42.

PIŠÚT, Ivan – GUTTOVÁ, Anna – LACKOVIČOVÁ, Anna – LISICKÁ, Eva: Lichenizované huby (lišajníky). In: Marhold, K., Hindák, F. (ed.): Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Bratislava: Veda 1998, s. 229 – 295.

POLÍVKA, František: Rastlinopis pre nižšie triedy stredných škôl. Olomouc: R. Promberger 1921. 231 s.

ŘEHÁK, Bohuslav – PIKULA, Jozef: Botanika pre vyššie triedy stredných škôl a učiteľské ústavy. Praha – Prešov: Československá grafická unie 1938. 297 s.

SMITH, Clifford W. – APTROOT, André – COPPINS, Brian J. – FLETCHER, Anthony – GILBERT, Oliver L. – JAMES, Peter W. – WOLSELEY, Patricia A.: The lichens of Great Britain and Ireland. London: British Lichen Society 2009. 1046 s.

SMOLAŘ, Gotthard: Botanika pre vyššie triedy stredných škôl. Praha: Prof. nakl. a knihkupectvo 1932. 272 s.

Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 93/1999 Z. z. o chránených rastlinách a chránených živočíchoch a o spoločenskom ohodnocovaní chránených rastlín, chránených živočíchov a drevín.

Z HISTORICKEJ LEXIKY

Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (22)

RUDOLF KRAJČOVIČ

klobása, f. údenársky výrobok z posekaného alebo mletého mäsa naplneného vo vyčistenom tenkom čreve obyčajne v podobe mierneho oblúka, prenes. niečo v podobe oblúka, ulica, cesta a pod. (v sloven. *klobása*, v náreč. aj *kolbása*, *klbása*, stčes. *klobása*, *kolbása*, poľ. *kielbasa* atď.); p. hes. *klobasov*.

klobasov, -a, -o, men. adj. miesto, kde sa vyrábali najmä klobásky, prípadne kde bolo niečo v podobe oblúka, ulica, cesta, potok a pod. – *Kolbasa*, *Kolbazo* 1548, *Kolbaso* 1773, *Kolbásow* 1808, dnes *Kolbasov*, obv. Snina; názov motivovaný v okolí známym bitúňkom, kde sa spracúvalo mäso z domácich zvierat, hlavne v podobe klobás pre panské kuchyne; obec pôvodne patrila panstvu Humenné, jej obyvatelia sa tradične venovali pastierstvu (VSO II.), to zvyšuje reálnosť výkladu názvu obce.

Možný je aj výklad z apel. *klobása* v prenes. expr. význame „niečo v podobe oblúka“ a názov mohol byť motivovaný oblúkovitou zástavbou pôvodnej osady pri ohybe potoka Ulič; oporou tohto výkladu je názov susednej obce *Uličské Krivé* (*Kriwa* 1478), názov zrejme motivovaný oblúkovitým tvarom pôvodnej osady pri ohybe potoka *Ulič*; v hesle sa dáva prednosť výkladu z apel. *klobása* s významom „údenársky výrobok“ s prihliadnutím na to, že obyvatelia obce sa v stredoveku venovali paseniu domácich zvierat.

klobučica, f., topon. apel. skupina domov so slamenými strechami pripomínajúcimi klobúky; p. hes. *klobúk*. – *Clobuchicz* 1229, *Clobucha* 1262, *Kolbucha* 1366, *Klubuchan* 1379, *Klobucicz* 1422, *Klobuczicze* 1773, *Zemanské Klobussice* 1808, dnes *Klobušice*, časť obce Ilava; pôv. *Klobučica*,

Klobušany; názov *Klobučica* (od slova *klobúk* s príp. miesta *-ica* ako v apel. *kopanica*, *ornica*) podľa slamených striech domov alebo hosp. budov pripomínajúcich klobúk z plsti (porov. srb., chorv. verb. *klobučiti* pokrývať strešný krov slamou v hes. *klobúk*); podľa hist. dokl. paralel. názvom obce v stredoveku bol názov *Klobúčany*, k tomu p. hes. *Klobúčane*, no už v stredoveku sa zaužíval názov s topon. príp. *-ice* v podobe *Klobučice*, z ktorého po disimilácii *č : c* na *š : c* (prípadne *stmaďar.* zmenou *č* na *š*, k tomu Šm. Vd. 517) vznikla dnešná podoba názvu *Klobušice*.

Obec pôvodne patrila zemanom (dnes je v blízkosti obce kaštieľ), preto nemožno vylúčiť, že k motivácii vzniku názvu mohla prispieť expr. reakcia okolia na nosenie honosných klobúkov obyvateľov zemianskeho pôvodu (porov. záznam *Zemanské Klobussice* z r. 1808).

Klobúčane, pl. ľud. živý názov osadníkov obce *Klobučica* (p. hes. *klobučica*) podľa ich príbytkov so slamenými strechami alebo živý názov obyvateľov zemianskeho rodu podľa honosných klobúkov, ktoré ako symbol vyššej spoločenskej vrstvy nosili; p. hes. *klobúk*; paralelný názov obce *Klobučica* v podobe *Klobúčany* s topon. príp. *-any* zrejme už v stredoveku zanikol.

klobúk, m. pokrývka hlavy z plsti s vysunutým okrajom nazývaným *strecha*, prenes. predmet v podobe klobúka, hlavne strecha pripomínajúca klobúk (v sloven. *klobúk* pokrývka hlavy i veci klobúku podobné, v náreč. i hruda cukru, časť vrchnáka a i., SSN I., čes. *klobouk*, poľ. *klobuk*, slovin. *klobuk* čiapka i trám, srb., chorv. *klobuk* čiapka, *klobučiti* pokrývať slamou strešný krov (Skok II. 23); p. hes. *klobučica*.

klokoč, m. druh krovitého porastu rastúceho na skalách i v lesoch, *Staphylea*, prípadne kľokotanie vriacej alebo vyvierajúcej vody, tečúcej bystriny a pod. (v sloven. *klokoč* krovitý porast i kľokot vody, stčes. *klokoč*, *kľokot*, vrenie i vlna, poľ. *kłokoczyna*, *kłokoczka* druh krovia atď.). – *Klokocsch* 1786, *Klokoč* 1808, dnes *Klokoč*, obv. Detva; názov podľa klokočového krovitého porastu v blízkosti založenej osady; v obci je minerálny prameň (VSO II.), preto nemožno vylúčiť, že motiváciou vzniku názvu bol v minulosti kľokotavý prameň minerálnej vody; p. hes. *klokočov*.

klokočov, -a, -o, men. adj.; od apel. *klokoč* príp. men. adj. alebo v názve topon. príp. *-ov*, priestor výskytu kroviny klokoča; p. hes. *klokoč*. – *Klokocho* 1419, *Klokočov* 1808, dnes *Klokočov*, obv. Michalovce; názov podľa výskytu klokoča na svahoch vrchu; obec vznikla pri svahoch Vihorlatu s hor-

ským chotárom (s n. v. 106 – 820 m) a jej hist. názov *Klokočov* sa zachoval dodnes.

Obec *Klokočov*, obv. Čadca, vznikla v r. 1954 zlúčením niekoľkých osád odčlenených od obce Turzovka; jej názov nie je hist. doložený.

klub, m., hist. apel. kúdol dymu, prachu (psl. *klɔbъ*, v sloven. dnes blízke *klbo*, *klbko*, v náreč. *klubo*, *kubko*, čes. *kloub* kúdol dymu, poľ. *kląb* kúdol dymu, rus. *klub* chumáč dymu atď.); p. hes. *klubin*, *klubina*, *klubov*.

klubin, m., hist. apel. od apel. *klub* príp. priestoru *-in*, *-ín* (ako v slovách *včelín*, *kurín*, v názve *Varín*) priestor zahalený dymom v čase spaľovania koreňov, nového neúžitkového porastu na vyklčovanom rúbanisku; p. hes. *klub*, *klubina*. – *Kolbin* 1235, *Kublen* 1314, *Clbin* 1393, *Culbyn* 1408, *Kubyn Nysny* 1547, *Dolny Kubin* 1773, dnes *Dolný Kubín*, mesto. – *Superior Kolbin* 1325, *Felseukolbyn* 1325, *Horny Kubin* 1773, dnes *Vyšný Kubín*, obv. Dolný Kubín; názvy podľa kúdolov dymu z neďalekého páleniska koreňov, zbytočnej dreveniny na klčovisku bývalého rúbaniska; reálnosť výkladu potvrdzuje názov neďalekej obce *Poruba* (*Poruba* 1393) od apel. *poruba* priestor výrubu lesa, rúbanisko; p. hes. *poruba*; v stredoveku z hist. názvu *Klubín* vznikol názov *Kubín* s orientač. prívlastkami podľa polohy *Nižný* a *Vyšný*, neskôr *Dolný* a *Vyšný*, upravené názvy v spojení *Dolný Kubín* a *Vyšný Kubín* sa zachovali dodnes.

klubina, f. priestor zahaľovaný dymom v čase spaľovania zbytočnej dreveniny na klčovisku (od apel. *klub* príp. priestoru *-ina* ako v slovách *nížina*, *rovina*); p. hes. *klub*, *klubín*. – *Klubina* 1662, *Klubina* 1773, dnes *Klubina*, obv. Čadca; názov motivovaný oblakmi dymu šíriaceho sa z miesta spaľovania vyklčovanych koreňov a inej zbytočnej dreveniny; výklad názvu potvrdzuje názov obecnej časti *Podpálenica* (VSO II.), od koreňa *pálen-*, to od adj. *pálený* príp. priestoru *-ica* (ako v apel. *kopanica*) s predponou *pod-* vo význame „pri“, čiže názov vznikol podľa priestoru, kde sa spaľovali zbytočné dreveniny z klčoviska; názov sa zachoval v hist. podobe *Klubina* dodnes.

klúč, m. nástroj na zamykanie dverí, brán, prenes. uzáveru priestoru v podobe hraničných znakov, priekopy, valu alebo stopy po konskom záprahu (psl. *klučъ*, sloven. *klúč*, *obklúčiť*, stčes. *kluč* hák, pasca, poľ. *klucz*, srb., chorv. *ključ*, *zaključiti* uzavrieť, skončiť atď.); p. hes. *klúčov*.

klúčov, -a, -o, hist. men. adj., dnes *klúčový* to, čo má vzťah ku klúču, k zamykaniu, rozhodujúci; p. hes. *klúč*. – *Klučov* 1328, *Kluzowa* 1476,

Cluchowe 1492, *Klucžove* 1773, *Ključow* 1808, dnes *Ključové*, obv. Trenčín, časť obce Nemšová; pôv. *Ključov*, podľa dokl. i *Ključová*, *Ključové*; názov motivovaný uzavretou hranicou chotára obce už v stredoveku; realnosť výkladu zvyšuje a súčasne postup vymedzenia hraníc objasňuje názov susednej obce *Újazd* (*Výezd* 1224) od hist. apel. *újazd* vymedzená hranica chotára obídením chôdzou so záprahom koní, prípadne chôdzou koňa so sprievodom (viac v hes. *újazd*).

klus, m. mierny beh, cval (sloven. *klus*, čes. *klus*, poľ. *klus* atď.); p. hes. *klusa*, *klusov*.

klusa, f., **kľuša**, f. kobyľa, mladý kôň, žrebec (psl. *kľuse* žriebä, v sloven. hist. apel. *klusa* kobyľa doložené v 16. stor., HSSJ II., stčes. *kľisě* žriebä, *kľisicě* kobyľa, dnes čes. *klisna*, stpoľ. *kľusię* žriebä atď.); p. hes. *klusov*.

klusov, -a, -o, **kľušov**, -a, -o, hist. men. adj., miesto, kde sa chovali kone, prípadne kobyly so žriebätami; p. hes. *klusa*. – *Clusso* 1427, *Kluso* 1449, *Klussow* 1773, dnes *Kľušov*, obv. Bardejov; pôv. *Kľušov*, od hist. apel. *kľuše* kobyľa, žrebec vo výchsl. nárečiach (k zmene *š* na *ř* v názve porov. *šeno*, *žima* z hist. *šeno*, *žima* na juhu výchsl. nárečí); názov podľa miesta, kde sa osadníci v službách panstva starali o žriebäť s kobyľami, prípadne o mladé kone; obec vznikla na území panstva *Kobyly* (dnes obec *Kobyly*; p. hes. *kobyľa*), kde sa obchodovalo s koňmi (VSO II.), to potvrdzuje výklad názvu v hesle.

kňaz, m., hist. **kňáž**, m. knieža, vládca, správca, dnes v sloven. duchovný vykonávajúci náboženské úkony (psl. *kъnędzь*, stčes. *kněz* knieža, poľ. *ksiądz* hist. panovník, dnes duchovný, srb., chorv. *knez* knieža, dnes richtár, rus. *knjaz* knieža atď.); p. hes. *kňazi*.

kňazi, -ia, -ie, **kňáži**, hist. privl. adj. to, čo patrí kniežaťu, správcovi, sídlo, majetok a pod.; p. hes *kňaz*. – *Knesy* 1357, *Knyesy* 1474, *Kňazá* 1808, dnes *Kňazia*, časť mesta Dolný Kubín; názov podľa sídla správcu vymedzeného obvodu valachov (VSO II.).

kňagyňa, f., hist. apel., **kňahyňa**, f. kňazná, príslušníčka kráľovského alebo kniežacieho rodu (v sloven. apel. *kňahyňa*, *kňahňa* doložené v 16. stor., HSSJ II., psl. *kъnęgyni*, stčes. *knieni*, poľ. *księżna*, slovin., srb. a chorv. *knejinja*, rus. *knjaginja*, ukr. *knjahynja* atď.); p. hes. *kňagynec*.

kňagynec, m., topon. apel., **knehynec**, m. honosné sídlo patriace kňaznej z kráľovského rodu nazývanej *kňagyňa* (v názve zdrob. príp. *-ec* ako v slo-

vách *dvorec*, *kopec* alebo príp. miesta *-ec* ako v slovách *hostinec*, *včelíneec*); p. hes. *kňagyňa*. – *Keghnech* 1405, *Kenyhecz* 1630, *Kenyhecz* 1773, dnes *Kechnec*, obv. Košice okolie; názov motivovaný honosným dvorcom, ktorý patrilo kňahyni, kňážnej; dvorec podľa hist. prameňov patrilo kráľovnej (VSO I. 454), to potvrdzuje reálnosť výkladu názvu; z pôvodného názvu *Knägyneec* po zmenách *ä* na *e* a *g* na *h* vo výchsl. nárečiach vznikla podoba názvu *Knehyneec*, ktorý v stmaďar. skrátением nadobudol podobu *Kehnyec* (dnes maďar. *Kenyhec*), z neho v sloven. prostredí sa ustálil názov *Kechnec*.

kňážic, m., **kňážic**, m. potomok alebo príslušník kráľovského či kniežacieho rodu (od *kňaz* v hist. význame dedičskou príp. *-ic* ako v apel. *dedic*, dnes *dedič*); p. hes. *kňaz*. – *Knesech* 1075, *Knesich* 1405, *Knezice* 1773, dnes *Kňážice*, časť obce Žitavany, obv. Zlaté Moravce; názov pôvodne bez prípony ako názov sídla, ktoré patrilo vázenej osobe nazývanej *kňážic*; v stredoveku v chotári obce *Kňážice* sa ťažili drahé kovy, tým prítomnosť príslušníka kráľ. dvora v tejto oblasti je zdôvodnená; to súčasne zvyšuje reálnosť výkladu názvu; neskôr hist. názov *Kňážic* topon. príp. *-ice* nadobudol dnešnú podobu *Kňážice*.

kobela, f. plachta priviazaná na chrbte alebo okolo pása tak, aby sa v nej mohli nosiť veci, rozbité horniny alebo malé deti (v sloven. náreč. apel. známe v podobe *kobela* i *kobiľa*, SSN II., hist. doložené apel. *kobela* v 16. stor., HSSJ II.); p. hes. *kobeliar*.

kobeliar, f., m., **kobelár**, m. výrobca plachiet, ktoré sa upevňovali na chrbtoch a nosili sa v nich horniny vyťažené v baniach. – *Kobelar* 1551, *Kobelarow* 1773, *Kobelár*; *Kobelárová* 1808, dnes *Kobeliarovo*, obv. Rožňava; názov v tvare privl. adj. utvoreného od pôvodného apel. *Kobelár* príp. *-ov*, čiže *Kobelárov* (dom, majetok a pod.), podľa najstaršieho dokl. z r. 1551 názov mal zrejme pôvodne podobu sg. *Kobelár*, t. j. ako úradný názov sídla, kde býval a v dielni pracoval výrobca plachiet pre bane nazývaný *kobelár* (k náreč. tvaru *kobelár* p. Orl. SGN); výklad potvrdzujú blízke bane na železnú rudu a ortuť, ako aj skutočnosť, že v obci sa tradične vyrábalo plátno (VSO II.).

kobyľa, f. samica koňa (v sloven. náreč. aj *kobola*, *kobula*, stčes. *kobylye pole* ohrada pre chov kobýl, poľ. *kobyła* atď.). – *Kobula* 1277, *Kobula* 1773, dnes *Kobyly*, obv. Bardejov; názov od slova *kobyľa* v pl. podľa veľkochovu koní, hlavne kobýl, ktorému sa v stredoveku obyvatelia obce venovali v službách zemepána; s obcou susedí obec *Kľušov* (*Clusso* 1427) od apel.

klusa mladý kôň, žrebec (p. hes. *klusa*); pôvod názvov blízkych obcí *Kobyly* a *Kľušov* (od *kobyly* a *klusa* žriebä) naznačuje, že kobyly sa v ohrade pri obci chovali spolu so žriebätami; p. hes. *kobylnica*.

kobylnica, f. ohradená plocha s prístreškami vymedzená na voľný chov kobýl, prípadne aj s ich žriebätami (od *kobyly* príp. priestoru *-nica* ako v apel. *pivnica*, náreč. *kólnica*). – *Kwbwlmyche* 1372, *Kubolnicha* 1414, *Kobulnica* 1808, dnes *Kobylnice*, obv. Svidník; názov podľa ohradeného trávnatého priestoru na voľný chov kobýl so žriebätami; výklad potvrdzuje aj najstarší maďar. záznam *Kabalapataka* (1363) v prekl. *Kobylí potok*, čiže názov podľa napájadla v blízkom potoku pre pasúce sa kobyly a žriebäta; v hist. záznamoch možno čítať i *Kobulnica*, t. j. názov by bol od ľud. apel. *kobula*; p. hes. *kobyly*.

kocúr, m. samec mačky, prenes. expr. záletný muž (v sloven. náreč. *kocúr* má aj expr. význam „darebný človek“, SSN I., čes. *kocour*, poľ. *kocur* i *kot* atď.); p. hes. *Kocúrane*.

Kocúrane, pl. ľud. živý názov obyvateľov podľa ich nedobrych vlastností podobných kocúrovi, túlania sa, záletníctva a pod. (od slova *kocúr* obyvateľ. príp. - 'ane). – *Cozuran* 1113, *Kuchure* 1275, *Koczur* 1773, dnes *Kocurany*, obv. Prievidza; podľa hist. dokl. obec v stredoveku mala aj názov *Kocúre* (1275), pôv. *Kocúri*; názvy zrejme podľa niektorých mužov nedobrych vlastností podobných kocúrom; reálnosť výkladu zvyšuje názov susednej obce *Mačov* (*Maczow* 1396, *Machow* 1458, *Mačov* 1808), dnes časť obce Diviaky nad Nitricou, obv. Prievidza; názov od apel. *mača* v expr. prenes. význame „prítulná žena“ (SSJ II. 74). – Podobne bol motivovaný zrejme aj názov obce *Kocurice* (*Cozuran* 1113, *Kozirich* 1263, *Koczuricze* 1773), dnes časť mesta Piešťany.

Nemožno vylúčiť, že názvy *Kocurany*, *Kocurice* a *Mačov* boli motivované povinnosťou obyvateľov pôvodných osád v službách vyšších spoločenských vrstiev starať sa o mačkovité domáce zvieratá a pripravovať ich na chytanie drobných hlodavcov, hlavne myši v panských bytoch, na farách, v kláštoroch či na panských poliach, prípadne aj pre svoje potreby zbaviť sa myši.

kok, m., hist. apel. vrchol, kopec (v sloven. náreč. dnes *kochol* i *chochol*, SSN I., v morav. náreč. *kochola*, poľ. *chochol*, dnes *czub* *chochol*, vrchol, vrch, od *kok* neskôr *koch-*, *choch-*, Mch.); p. hes. *kokava*.

kokava, f. hornatý, kopcovitý ráz kraja (od hist. apel. *kok* príp. väčšieho priestoru *-ava* ako v apel. *širava, dial'ava*); p. hes. *kok*. – *Kokaua* 1515, *Kokawa* 1786, *Kokawa* 1808, dnes *Kokava nad Rimavicou*, obv. Poltár; horský ráz chotára (s n. v. 300 – 1100 m) zvyšuje reálnosť výkladu názvu; chotárom obce preteká potok *Kokavka*, názov od názvu obce *Kokava* zdrob. príp. *-ka* alebo od hist. apel. *kok* hydronym. príp. *-ava* (porov. názvy riek *Myjava, Morava* a i.); vzhľadom na výklad názvu potoka *Kokavka* od *kok* hydronym. príp. *-ava* názov obce mohol vzniknúť podľa názvu potoka, no názov potoka nie je hist. doložený (v diele Šm. Vd. nie je heslo s dokladmi); navyše názov obce *Liptovská Kokava*, obv. Liptovský Mikuláš, pôvodne *Kokava* (*Kokava* 1715) možno vyložiť len od hist. apel. *kok* príp. väčšieho priestoru *-ava* (ako v apel. *širava, dial'ava*), a to vzhľadom na horský chotár (s n. v. 737 – 957 m), ktorým nepreteká vodný tok *Kokava* či *Kokavka*, ale vodné toky *Belá* a *Dovalovec*.

kolač, m., topon. apel. plot z množstva kolov okolo pastviny alebo salaša, od koreňa *kol-* v pl. *koly* (pôvodom blízke stčes. *kolé* palisáda, hradba z kolov, MSCS 100) hromad. príp. *-ač* ako v apel. *bodľač, junač*; p. hes. *kolačen, kolačín, kôl*. – *Kolach* 1361, *Kollacz* 1431, *Kolaszko* 1773, *Koláčkow* 1808, dnes *Kolačkov*, obv. Stará Ľubovňa; pôv. *Kolač*, názov motivovaný plotom z kolov okolo pastviny alebo salaša v blízkosti založenej osady; výklad potvrdzuje názov obecnej miestnej časti *Pastovník* a údaj z dejín obce, že jej obyvatelia sa v minulosti okrem poľnohospodárstva venovali aj pastierstvu (VSO II.); neskôr k názvu *Kolač* pribudla zdrob. príp. *-ko* a k nej topon. príp. *-ov* a nový názov *Kolačkov* sa ustálil.

kolačen, -a, -o, hist. men. adj. priestor ohradený zaostrenými kolmi alebo inou formou oplotenía (od apel. *kolač* príp. men. adj. *-en, -na, -no*, psl. *kolačънь, -a, -o*); p. hes. *kolač*. – *Kolechna* 1293, *Kolaczany* 1773, *Koláčno, Koláčňany* 1808, dnes *Kolačno*, obv. Partizánske; názov podľa pastviny alebo salaša s plotom zo zaostrených kolov; výklad potvrdzujú názvy obecných miestnych častí *Salaš* a *Valachových* (VSO II.); podľa najstaršieho dokladu názov pôvodne mal podobu *Kolačna*, novšie *Kolačany* (1773); názov *Kolačna*, ak nejde o chybný záznam názvu *Kolačno*, možno vyložiť z hist. men. adj. v tvare fem. *kolačna*, čiže kolmi oplotená pastvina; názov *Kolačany* je novší, no možno ho vyložiť z ľud. živého názvu *Kolačane*, názvu obyvateľov s príbytkami v blízkos-

ti ohradenej pastviny alebo salaša (porov. názov obecnej miestnej časti *Salaš*).

kolačín, m., topon. apel. priestor oplotený zaostrenými kolmi alebo inou formou kolového plota; p. hes. *kôl, kolač*. – *Kolechyn* 1355, *Velký Kolačín* 1808, dnes *Velký Kolačín*, časť obce Nová Dubnica, obv. Ilava. – *Kys Kolechen* 1484, *Kolachan* 1496, *Malý Kolačín* 1808, dnes *Malý Kolačín*, časť obce Nová Dubnica, obv. Ilava; názvy motivované ohradou z kolov okolo pastviny alebo salaša; výklad potvrdzuje názov miestnej časti *Salaš* (VSO II.); pôvodná podoba názvu *Kolačín* (od apel. *kolač* príp. miesta *-in* ako v slovách *kurín, včelin*) sa zachovala dodnes ako názov dvoch obcí s orientač. prívlast. *Velký* a *Malý*.

Názvy obcí *Kolačín, Kolačkov* a *Kolačno* bolo by možné vyložiť aj od apel. *koláč* v hist. význame „odmena za prácu, za službu“ (tak v stčest., k tomu Mch.), prípadne od apel. *koľáč* vo význame „bodľacie“ známeho vo výchsl. náreč. (SSN I. 798), no s prihliadnutím na názvy miestnych častí *Salaš, Pastovník* a *Valachových* spomenutých obcí v heslách sa dáva prednosť výkladu od topon. apel. *kolač* s významom „oplotenie pastviny alebo salaša zaostrenými kolmi alebo inou formou kolového plota“.

SKRATKY

Literatúra: HSSJ I. – VII. – Historický slovník slovenského jazyka. I. – VII. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991 – 2008.

Mch. – MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha: Academia 1968.

MSČS – BELIČ, Jaromír, KAMIŠ, Adolf, KUČERA, Karel: Malý staročeský slovník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1978.

Orl. GNS – ORLOVSKÝ, Jozef: Gemerský nárečový slovník. Martin: Osveta 1982.

Skok I. – IV. – SKOK, Petar: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I. – IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti 1971 – 1974.

SSN I., II. – Slovník slovenských nářečí. I., II. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994, 2006.

Šm. Vd. – ŠMILAUER, Vladimír: Vodopis starého Slovenska. Bratislava a Praha: 1932.

VSO I. – III. – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. I. – III. Red. M. Kropilák. Bratislava: Veda 1977 – 1978.

Skratky jazykov: čes. – český, chorv. – chorvátsky, náreč. – nárečie, poľ. – poľský, psl. – praslovanský, rus. – ruský, sloven. – slovenský, slovenčina, slovin. – slovinský, srb. – srbský, stčest. – staročeský, stará čeština, stmaďar. – staromaďarský, ukr. – ukrajinský, výchsl. – východoslovenský, východoslovenské nárečia.

Iné skratky: adj. – adjektívum, a i. – a iné, apel. – apelatívum, a pod. – a podobne, atď. – a tak ďalej, dokl. – doklady, expr. – expresívny, f. – femininum, hes. – heslo, hist. – historický, hosp. – hospodársky, hromad. – hromadný, hydronym. – hydronymum, hydronymický, kráľ. – kráľovský, ľud. – ľudový, m – meter, m. – maskulínium, men. adj. – menné adjektívum, n. – neutrum, n. v. – nadmorská výška, obv. – obvod, obyv. – obyvateľský, p. – pozri, paralel. – paralelný, pl. – plurál, porov. – porovnaj, pôv. – pôvodný, pôvod, prekl. – preklad, prenes. – prenesene, príp. – prípona, príp. – prípadne, privl. – privlastňovací, r. – rok, stor. – storočie, t. j. – to jest, topon. – toponymický, verb. – verbum, zdrob. – zdrobnený, zdrobnenina.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Šťavnatá reč Záhorákov

SILVIA DUCHKOVÁ

Nárečiam zo záhorskej oblasti Slovenska sa z jazykovedcov venoval najmä Konštantín Palkovič (spomeňme predovšetkým jeho Záhorácky slovník, 1997), ale v širokej verejnosti ich spopularizoval Štefan Moravčík. Ten predstavil záhorské nárečie alebo záhoráčtinu ako osobitý, veselý, šťavnatý jazyk. Takto záhoráčtinu cez jazyk svojich starých rodičov, starečka a starenky, spoznala aj autorka príspevku. Z bohatej zásobnice ich výrazových prostriedkov ponúkam časť, ktorá priblíži expresívnosť nárečia východozáhorskej dediny Rohožník, kde stareček so starenkou prežili väčšinu života. Keďže najvýraznejším zdrojom expresivity je frazeológia, predstavíme najmä ustálené spojenia, ale aj niektoré príslovia a porekadlá či tzv. povrávky, v záhorskom nárečí nazývané *prípovitki*. Tematicky sa zameriame na človeka, jeho povahové vlastnosti, citové prežívanie a správanie.

Človeka, ktorý rád a veľa rozpráva, v Rohožníku volajú *víprafka*. Starí rodičia mali pre voľné, nezáväzné debatovanie osobité výrazy *trosti*, *trostovať* a takéto debaty, ktoré zvyčajne nemajú konca, charakterizovali povrávkou *Trosti majú dlhé chvosti*. Hlúpeho človeka tu prezývajú *bambula* alebo *trúbela*. Ak starenka chcela o niekom povedať, že sa niečomu nerozumie, že sa v niečom nevyzná, použila prirovnanie *dziňu temu rozumí*. Ľudskú tuposť skôr v zmysle necitlivosti ako hlúposti označuje frazéma *tupí jak pantok*.

Emocionálne a iné stavy s negatívnou konotáciou vyjadrujú frazémy *bit potenko* „mať ťažkosti, byť v úzkych“ (*biuo mu potenko*) či *priprazit si* „mať nepríjemnosti, priťažiti si, zavarit si“. S narušeným medziľudským nažívaním súvisia frazémy *robid hrích* „vyvolávať sváry (najmä ohováraním)“, *robít pekuo* „vyvolávať konflikty, hádky“. Neznášanlivosť, nenávisť či animozitu prezrádza príslovie *Miluje ho (ju) jak goza núž*. Správanie človeka, ktorý sa cíti vinný, ktorý má nečisté svedomie, a preto sa niekomu vy-

hýba, charakterizuje frazéma *smrdzí čertem*. Známe spisovné frazeologizmy *sú na jedno kopyto, sú na jednom brde tkaní, sú z rovnakého cesta* pripomína starenkino porekadlo *Koteu štráfá hrnec, a oba sú černí* s významom „jeden obviňuje druhého a pritom obaja sú rovnakí, obaja sú vinní“.

Zlodej sa v záhorskom nárečí nazýva *kmín*, ale starí rodičia pre toho, kto potajme kradne, mali poetickejšie označenie: je to *takí, co mu sunéčko osvíci, to mu mjesíček podá*. Za prírodným obrazom s humorným podfarbením sa skrýva správanie človeka, ktorý si pod rúškom noci privlastňuje to, čo si vyhlíadal za dňa. Prírodou je inšpirovaný aj expresívny frazeologizmus *stribrní večer, posrané ráno* pripomínajúci nestálosť počasia, ale aj životných okolností.

Pestrou zásobou expresívnych vyjadrovacích prostriedkov sa vyznačuje aj oblasť partnerských vzťahov. Ak si niekto našiel známosť, stareček či starenka niekedy žartovne poznamenali: *doví, de ju spopeliu; nevím, de ho spopeliua. Spopelit* v tomto kontexte znamenalo nájsť si alebo expresívnejšie lapiť si, uloviť partnera. Získanie partnera sa vyjadrovalo aj expresívnym *uhríšiť sa* (od slova *hrich*), čiže ulakomiť sa na niekoho: *ten sa na ňu uhríši*. O dievčati, ktoré sa vydalo, alebo o mládencovi, ktorý sa oženil, dnes už skôr staršia generácia povie, že *je na porátku*. Ustálené spojenie *bit na porátku* sa tradične spájalo s usporiadaním života vstupom do manželstva. O tých, čo žijú v nemanželskom vzťahu, sa žartovne vravievalo, že *prijali svätosť manželskú pot kričkom*.

Záhorčina je známa svojou šľavnosťou a neraz v nej zaznievajú aj kořenitejšie výrazy. Frekventované je slovo *rit*, ktoré tvorí základ mnohých výrazov a frazeologizmov, o čom svedčia bohaté doklady u K. Palkoviča. Spomenieme tie, ktoré sa používajú v rohožníckom nárečí, ale u citovaného autora ani u Š. Moravčíka sme ich nenašli. Ten, kto je naľahko oblečený, sa tu nazýva *vitirit*. Vtieravé, zaliečavé správanie, vystihnuté hovorovým slovným spojením *pchať sa do zadku*, Rohožníčania označujú slovesom *podritkovať sa*. Štylisticky neutrálne vyjadrenie *mať veľa práce* má v tomto nárečí expresívne zafarbený ekvivalent *roboti plná rit*. O neposednom človeku plnom dynamiky sa povie, že *má vrtulu v rici*. Oblúbenou povrávkou môjho starečka bol výrok *Srau houí, rid ho bolí*, ktorým hodnotil prázdne reči o ničom alebo situácie, ktorými sa netreba zapodievať, lebo nestoja za reč. Ešte expresívnejšie vyznieva starenkina charakteristika bezohľadného, zneužívajúceho správania v prirovnaní *šanuješ mňa jag rid gaťe*.

Súčasťou mnohých ustálených spojení je i slovo *hovno*. O človeku, čo zastiera niečo nepríjemné alebo neželané, starí rodičia hovorili, že *zakrívá hovno uopúchem*. Pre toho, kto tára hlúposti, mali prirovnanie *trepe jak kijákem do hovna*. V obľube bolo u nich aj príslovie *Paráda na ulici, hovno f truhlici*, ktorým komentovali tých, čo sa navonok robili majetnými, ale v skutočnosti nemali nič.

Expresívne zafarbenie s oslabením pôvodnej hrubosti majú slová s kořeňom *prd-*, a to *prdošiť sa* „hnevať sa, zlostiť sa“, *prdoš* „kto sa zlosti, jedoš“, *prdzinec* v slovnom spojení (*ne*)*stojí to za prdzinec* (jeho variantom je frazeologizmus (*ne*)*stojí to za kobilinec*) a *poprduo*. Výrazom *poprduo* (i *poprchuo*) sa označuje nestály, neposedný, pochabý človek. Slová so základom *prd-* zavšíme ostrejšim frazeologizmom *Šeci prdneme na desku*, čo znamená, že všetci raz zomrieme.

Jazyková kreativita jednoduchých ľudí sa nevyčerpáva v ustálených slovných spojeniach. Obdivovať možno, ako vedia uplatniť svoju tvorivosť a zmysel pre humor v aktuálnych situáciách. Napríklad po kúpe bundičky na zimu, ktorá bola skôr na parádu, starenka zhodnotila schopnosť bundičky poskytnúť teplo slovami: *Dobrá ti bude o Petra a Pavla* či *Zehreješ sa v ňí u šporhétu*. Spomenúť možno, ako sa známa tetka chválila apetítom svojich domácich, keď z pripravenej hostiny nič nezostalo: *Tak sa do teho puscili, enem luft stáu*. Pri počudovaní nad tým, do akého dievčaťa sa nejaký chlapec zahľadel, starí rodičia pohotovo poznamenali: *Kebis mňeua jeho oči, též bi sa ti lúbiua*. Pôsobivý je i starečkov výrok *Tolko sa brúsiua, aš sa otupeua*, ktorým chcel povedať, že dotyčná osoba toľko vymýšľala, toľko sa o niečo usilovala, až docielila opak toho, čo chcela dosiahnuť. Aktualizácie sa dočkal aj frazeologizmus *Nevíš, od čeho stustneš*, ktorým sa nabádali najmä deti do jedenia; žartovne sa takto hovorí aj vtedy, keď pri jedení ovocia objavíme červíka alebo keď prehltneme muchu.

Spomedzi ustálených obrazných spojení má svoje čaro frazéma *lét kopcem*. Starenka pri nalievaní tekutiny do pohára alebo inej nádoby celkom doplna, keď hrozilo, že pretečie ponad okraj, neraz napomínala: *nelej kopcem*. Pekný je aj výraz *vreščák*, ktorým sa pomenúva dieťa, čo silno kričí, plače, ale starenka takto nazývala niečo príkro kyslé (napr. kvasenú kapustu či víno).

Nakoniec sa dotkneme zvukovej stránky záhorskeho nárečia. Aj keď sa na prvý pohľad zdá, že záhoráčtina je tvrdá a nevyčníka ľubozvučnosťou,

objavíme v nej množstvo zvukomalebných slov. Ako príklad možno spomenúť slovesá *bombálat*, *trandúrat*, ktorými sa označuje bezcieľne, bezstarostné potulovanie, *čvochtat* „cikať“, *čřchat* „šúchať“ či sloveso *hrglotat sa*, pri ktorom sa nám vybaví nepohodlné cestovanie sprevádzané hrkotaním. Osobitnú pozornosť si zaslúžia slová so slabičným *-r-* v koreni, ako *prd-*: *prdošiť sa*, *prdoš*, *poprduo*; *prdz-*: *prdzinec*; *-drn-*: *nešpidrný* „špinavý, nečistotný“; *zdrd-*: *zdrdúliť sa* „spadnúť“, *zdrdúliť* pren. „zhodiť, zosadiť niekoho“; *vrz-*: *vrzúkat*; *-trt-*: *trtotat* „ponáhľať sa“, *otrúliť sa* „vypiť si, opiť sa“, *otrúlení* „pripitý, omámený“, *hoptrt* „ľahkovážny človek, pobehaj“, *ham a trt* (o človeku nestáleho, provizórneho života obmedzeného na základné potreby), *trci chvíla*, *mrcha čas* (o nespoľahlivom, nestálom, pochabom človeku, čiže vetroplachovi); *třt-*: *třtat* „vypúšťať telesné plyny“; *-mrz-*: *omrzúí* „neodbytný, dotieravý“; *brčk-*: *brčkovat* „tackať sa“. Zvukomalebnosťou dosahovanou rýmom sa zo spomínaných prísloví a porekadiel vyznačujú tieto: *Trostri majú dlhé chvosti*; *Paráda na ulici*, *hovno f truhlici*; *Srau houí*, *rid ho boli*.

Na záver možno konštatovať, že sila a pôsobivosť frazeologizmov, predovšetkým prísloví a porekadiel, pramení z toho, že sa v nich v celej šírke a plnosti skoncentroval život mnohých generácií, ktorý sa v nich odráža originálnym obrazným jazykom. Ukážkou expresívnej lexiky Rohožníka sme sa pokúsili predstaviť jeho nárečie ako živé, kreatívne, svedčiacie o tom, že záhoráčtina je jazyk mnohorakých farieb, vôní a chutí, ktorý zatne do živého, no predovšetkým rozosmeje srdce a obveseľuje dušu.

ROZLIČNOSTI

Chybné používanie príslovky stále

TERÉZIA RONČÁKOVÁ

Príslovka času *stále* vyjadruje ustavičnosť, neprestajnosť, trvalosť nejakého deja, stavu. Používame ju vo vyjadreniach typu *stále sa stretávame s problémom* alebo *ešte stále je zelený*. V bežnej jazykovej praxi sa však stretávame aj s ďalšími spojeniami využívajúcimi príslovku *stále*, pričom možno rozlíšiť dve hlavné situácie takého nevhodného výskytu: príslovka *stále* v spojení s druhým stupňom prídavných mien, resp. prísloviak namiesto príslovky *čoraz* (*stále krajší, stále lepši*) a príslovka *stále* v spojení s dokonavými slovesami namiesto vymedzovacieho príslovkového zámena *vždy* a príslovky *zakaždým*. Prvý spôsob nevhodného používania príslovky *stále* je zrejmý a často sa zdôrazňuje v jazykových poradniach i v bežnej jazykovej pedagogickej či korektorskej praxi, druhý jav sprevádza prenikanie krajových návykov do jazyka médií i do bežnej komunikácie a do popredia vystupuje v poslednom čase.

Pri nevhodnom používaní časovej príslovky *stále* namiesto časovej príslovky *zakaždým*, resp. *vždy*, možno hovoriť o vplyve východoslovenského jazykového prostredia. Ide o nevhodné zamieňanie si priebehového a nepriebehového deja. Lebo kým dej potenciálne kvalifikovaný vymedzovacím zámenom *stále* je vždy priebehový (trvá, *stále* trvá), dej kvalifikovaný príslovkami *vždy* alebo príslovkou *zakaždým* je nepriebehový. Zámeno *vždy* a príslovka *zakaždým* označujú teda opakovanie nejakého deja, vyjadrujú súhrn, týkajú sa množiny nejakých rovnakých, resp. podobných dejov, ktoré sú však z hľadiska hovoriaceho v čase prehovoru uzavreté a ukončené. Hovoríme napríklad *vždy príde s nenapísanou úlohou; zakaždým sa zatúla; vždy, keď ho vidím, je; zakaždým, keď sa stretneme, má nové tričko*.

Na východnom Slovensku sa však v opísaných prípadoch často používa príslovka *stále*, ktorej dokonavý charakter sa nevníma a príslovka sa pova-

žuje za synonymum slov *vždy* a *zakaždým*. V hojnej miere sa tak stretávame s vyjadreniami typu *stále pride s nenapísanou úlohou*; *stále sa zatúla*; *stále, keď ho vidím, je*; *stále, keď sa stretneme, má nové tričko*. Je pritom zrejmé, že takéto vyjadrenia sa objavujú a opakujú bez vedomia nevhodnosti a že vychádzajú z každodennej jazykovej praxe.

Stieranie rozdielu medzi pribehovým a nepribehovým charakterom deja však škodí obsahu výpovede, spôsobuje kríženie výrazových prostriedkov. Predovšetkým v podvedomí používateľov jazyka vymazáva rozdiel medzi pribehovými a nepribehovými dejmi a oslabuje schopnosť ich rozlišovania. Môže tak dokonca zapríčiniť nesprávne dekódovanie komunikačných posolstiev a následne spôsobiť nedorozumenia, čo dobre vidieť napr. na výpovedi *stále tam prší* a *vždy tam prší*; *vždy tam prší, keď máme prácu v teréne*. Rozdiel medzi nimi je zrejмый: podľa prvého výroku „pršalo a ešte stále neprestajne prší“, podľa druhého výroku „prší na danom mieste zakaždým, keď tam hovoriaci pride alebo keď sa na danom mieste opakuje nejaký iný dej ním myslený“. Keď stotožníme vymedzovacie príslovkové zámeno *vždy* s príslovkou *stále*, stratíme túto dvojjvýznamovosť a komunikáciu ochudobníme. To sa týka situácií, keď je pri tom istom slovese použiteľná jedna i druhá príslovka. Väčšinou sa však pribehovosť či nepribehovosť deja vyjadruje už nedokonavou či dokonavou formou slovesa. Napr.: *stále padal, zakaždým spadol*. Keď povieme *stále spadol*, je nám síce z dokonavého tvaru slovesa jasné, že sa myslí *zakaždým spadol*, ale zrejmay je aj defektná syntax.

Dané pozorovanie má význam aj z pedagogického hľadiska, lebo rozlišovanie pribehovosti a nepribehovosti deja, ako aj dokonavosti a nedokonavosti sloviess je pre žiakov pomerne náročná úloha, ktorú deformácie tohto druhu ešte sťažujú. Bolo by preto namieste, keby učitelia slovenského jazyka v regiónoch, kde je tento problém aktuálny, venovali rozdielu medzi príslovkou času *stále* na jednej strane a vymedzovacím príslovkovým zámenom *vždy* alebo príslovkou *zakaždým* zvýšenú pozornosť. Rovnaké upozornenie sa týka pracovníkov masových médií, ktorí môžu uvedeným používaním týchto prísloviess kultivovať spoločenské jazykové vedomie.

Priezviská Oboňa a Soboňa

Slovenské priezviská *Oboňa* a *Soboňa* sa zdajú blízke iba na prvý pohľad. V skutočnosti majú spoločné iba to, že obidve majú apelatívny pôvod a obidve vznikli ako prezývky.

Priezvisko *Oboňa* sa na Slovensku vyskytuje viac ako 280 ráz. Len v obci Lazany v okrese Prievidza žije 86 nositeľov tohto priezviska, v Prievidzi 35, v Handlovej 17. Vzniklo teda tu, v okolí Prievidze, prezývka mohla ľahko prischnúť človeku, ktorý postavou pripomínal súdok. Slovo *oboňa* patrilo do pastierskej, salašnickej terminológie, ako apelatívum v súčasnosti zo slovenskej slovnej zásoby pomaly ustupuje. Historický slovník slovenského jazyka uvádza slovo *oboňa* s významom „drevená nádoba na tekutiny, džbán, súdok“ a dokumentuje ho dokladmi zo 17. a zo začiatku 18. storočia: 1666 *ssenkyr wjno prinassy a nalewacz neb ssafar z obone neb z wineho džbana naljwa a poddawa*; 1702 *obonie na žinticu*; 1725 *stara obuonka zčrwotena*. V Slovníku slovenských nárečí sa uvádzajú slová *oboňa*, *oboňija* s významom „súdkovitá drevená nádoba, v ktorej sa prenáša na chrbte žinčica, mlieko a pod.“ zo severnej časti Slovenska od Kysúc až po Spiš, sú tam aj zdobené podoby *obonka*, *obuňka* i slovné spojenie *obonka na ribi*. V poľštine sú bežné slová *oboňka*, *obonieczka*. V Slovníku Języka Polskiego od J. Karłowicza, A. Kryńského a W. Niedźwiedzkeho (zv. 3, 1952/1904) sa vysvetľujú ako 1. debnárska nádoba, druh šaflíka s dvoma dnami na prenášanie mlieka, žinčice a 2. dieža vyrobená z jedného kusa dreva. V Kálalovom Slovenskom slovníku z literatúry aj nárečí (1923) má slovo *oboňa* aj význam „chlapec, ktorý roznášal žinčicu“ (v oboni). Etymologický slovník jazyka českého a slovenského od V. Machka (1957) pokladá slovenské slovo *oboňa* za nejasné.

Priezvisko *Soboňa* patrí medzi zriedkavejšie, má ho asi 80 nositeľov. Vyskytuje sa najmä na západnom Slovensku. Ako apelatívum slovo *soboňa* označovalo domáce zviera, ktoré sa narodilo alebo vyľahlo v sobotu alebo ktoré v tento deň priviedlo na svet potomstvo. Preto sa toto slovo dosť často využíva aj v menách domácich zvierat. Jeho etymologickým východiskom je teda slovo *sobota*.

Podľa Kálalovho Slovenského slovníka z literatúry aj nárečí (1923) slovom *sobona* sa označuje krava, ktorá sa otelila v sobotu. Ako meno kravy

podľa dňa otelenia je na Slovensku toto meno známe od začiatku 18. storočia, napr. 1713 *Sobonia sama* (= celá) *hnieda*, 1720 *Sobonia po bokoch perasta* (= strakatá), *Sobona červená* a pod. Podľa dní v týždni sa utvorili aj mená kráv *Ponduľa*, *Vtoruľa*, *Streduľa*, *Patena*, *Piatuša*, *Sobuľa* a i. Ako a prečo sa zvieracie meno stalo prezývkou, možno sa len dohadovať, motivácia mohla byť rozličná. Prezývka sa potom dedením prirodzene zmenila na priezvisko.

Milan Majtán

SPRÁVY A POSUDKY

Užitočný seminár o geografickom názvosloví

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (ďalej len ÚGKK SR) zorganizoval v júni tohto roka v priestoroch svojho sídla v Bratislave jednodňový seminár s názvom *Štandardizácia geografického názvoslovia*, ktorého zámerom bolo informovať odbornú verejnosť (hlavne z radov vydavateľov kartografických diel, no nielen ich) o postupoch pri štandardizácii geografického názvoslovia z legislatívneho aj metodického hľadiska. Na podujatí sa okrem zástupcov hosťujúcej inštitúcie zúčastnili aj členovia Názvoslovnej komisie ÚGKK SR, pracovníci ústavov SAV (Jazykovedného ústavu Ľudovíta Šúra SAV, Ústavu orientalistiky SAV, Slavistického ústavu J. Stanislava SAV, Historického ústavu SAV), vysokých škôl, výskumných ústavov, zástupcov ministerstiev (Ministerstva kultúry SR, Ministerstva životného prostredia SR, Ministerstva zahraničných vecí SR, Ministerstva hospodárstva SR), Slovenskej agentúry pre cestovný ruch, Štátnej ochrany prírody, viacerých vydavateľstiev a iných pracovísk.

Seminár otvoril podpredseda ÚGKK SR *Patrik Hensel* a účastníkov ďalej privítala *Katarína Leitmannová*, riaditeľka odboru geodézie a medzinárodných vzťahov ÚGKK SR, ktorá zároveň celé podujatie moderovala.

S úvodným referátom o legislatívnom rámci štandardizácie geografického názvoslovia vystúpila *Eva Miklušová* z ÚGKK SR, ktorá definovala štandardizáciu geografického názvoslovia ako súbor opatrení zabezpečujúci jednoznačnú identifikáciu geografického objektu a uviedla zákon a vyhlášku, ktoré ju legislatívne zabezpečujú. V ďalšej časti spomenula obsah informačného systému geodézie, kartografie a katastra, prácu Názvoslovnej komisie ÚGKK SR a venovala sa aj dokumentácii geografického názvoslovia, koncepcii rozvoja štandardizácie či medzinárodným aktivitám úradu. Prítomných okrem iného oboznámila s názvoslovnými

publikáciami, ktoré zásluhou úradu vyšli od r. 1974, ako aj s pripravovanými publikáciami.

Činnosťou skupiny expertov OSN pre geografické názvoslovie, ktorú tvoria experti lingvisticko-geografických regionálnych skupín vymenovaní vládou (Slovensko je členom regionálnej skupiny Východná, stredná a juho-východná Európa od jej vzniku v r. 1971), a medzinárodnou spoluprácou pri štandardizácii sa zaoberala *Mária Kováčová* z Geodetického a kartografického ústavu (ďalej len GKÚ), tajomníčka Názvoslovnej komisie ÚGKK SR. Bližšie predstavila aj konkrétne rezolúcie prijaté na deviatich konferenciách OSN o štandardizácii geografického názvoslovia (od r. 1967 do r. 2007), ktoré sa v súčasnosti konajú každých päť rokov, a informovala aj o realizácii jednotlivých odporúčaní.

Súčasný predseda Názvoslovnej komisie ÚGKK SR *Matej Považaj* z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV vo svojom referáte priblížil jazykovú problematiku štandardizovaných názvov geografických objektov. Opísal zásady písania veľkých začiatkových písmen vo viacslovných geografických názvoch, používanie spojovníka v názvoch obcí a písanie zložených prídavných mien utvorených z viacslovných názvov obcí. V ďalšej časti pripomenul niektoré ustanovenia zákona NR SR č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR, podľa ktorých sa určujú názvy obcí a častí obcí, ako aj názvy krajov, okresov, ulíc a verejných priestranstiev. Na záver upozornil na niektoré problémy pri štandardizovaní názvov ulíc a verejných priestranstiev (nerešpektovanie pravopisných pravidiel alebo slovotvorných postupov spisovnej slovenčiny) a vysvetlil, kedy sa pristupuje k reštandardizácii geografických názvov.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky na seminári zastupovala *Elena Kačalová*, riaditeľka odboru literatúry, knižnej kultúry a štátneho jazyka sekcie umenia, ktorá vo svojom príspevku o používaní geografických názvov z pohľadu zákona o štátnom jazyku podrobne rozoberala nový paragraf 3a *Používanie štátneho jazyka v oblasti geografických názvov* a zdôvodnila potrebnosť vytvorenia tohto samostatného paragrafu, ktorý legislatívne upravuje aj označovanie geografických objektov z územia Slovenskej republiky v jazykoch národnostných menšín.

V ďalšom vystúpení sa *Dušan Fičor*, dlhoročný pracovník GKÚ a člen Názvoslovnej komisie ÚGKK SR, zaoberal návrhom zásad používa-

nia slovenských endoným (slovenských názvov geografických objektov z územia Slovenska) a cudzojazyčných exoným (cudzojazyčných názvov geografických objektov z územia Slovenska) v cudzojazyčných textoch. Referát bol zaujímavý a užitočný hlavne pre vydavateľov tých kartografických a iných diel, ktoré propagujú prírodné krásy a turistické zaujímavosti Slovenska zahraničným turistom, čiže vychádzajú aj v iných jazykoch ako v slovenčine. Na excerpzii materiálu približne zo 40 publikácií dokumentoval variabilnosť uvádzania slovenských geografických názvov v cudzích jazykoch (na príklade angličtiny, nemčiny a maďarčiny). Hlavným prínosom príspevku bol návrh ôsmich pravidiel, ktoré by sa mali dodržiavať pri preklade slovenského textu (presnejšie: geografických názvov) do cudzích jazykov.

Druhý blok prednášok otvoril *Milan Majtán* z Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, dlhoročný člen a bývalý predseda Názvoslovnej komisie ÚGKK SR (členom komisie je od r. 1970 a jej predsedom bol v rokoch 1992 – 2001), pričom pozornosť sústredil na interdisciplinárne aspekty názvoslovnej štandardizácie, ktorú charakterizoval ako rozvíjajúci sa živý proces. Na dvoch konkrétnych príkladoch – rozličných názvoch dvoch menších vodných tokov – ukázal, že štandardizácia geografického názvoslovia nie je iba vecou jazykovedcov, ale treba skúmať aj mimojazykovú stránku vlastných mien.

Imrich Horňanský, riaditeľ kancelárie predsedu ÚGKK SR a dlhoročný člen Názvoslovnej komisie ÚGKK SR, poukázal na úskalía štandardizácie geografických názvov. Pripomenul, že štandardizovaná podoba geografického názvu musí pri zohľadnení skutočne používaného názvu zároveň rešpektovať normy a zákonitosti spisovného jazyka. Venoval sa niektorým už štandardizovaným názvom, pri ktorých v čase štandardizácie neboli k dispozícii všetky informácie a súčasné vedecké historické a etymologické poznatky, v dôsledku čoho sa uvažuje o ich reštandardizácii (ide o skupinu pôvodne slovenských názvov ovplyvnených ich maďarskou podobou).

Spoločnou témou posledných dvoch príspevkov bola história, čo naznačovala aj vedecká príslušnosť ich autorov. *Michal Bada* a *Tomáš Janura* z Historického ústavu SAV sa zaoberali starými geografickými názvami na Slovensku. Základom prvého príspevku *Kontinuita niektorých názvov v Turci zo stredoveku* boli názvy sídel a prírodných útvarov vybraté z donačných

listín, ktoré slúžili ako doklady o vlastníctve určitého pozemku. Zdrojom druhého príspevku *Názvy obcí v urbárskych spisoch Liptovskej stolice v 18. storočí* boli, ako už z názvu vyplynulo, urbárske spisy.

Po odznení posledného referátu sa k odprednášaným témam rozvinula živá diskusia, v ktorej si zúčastnení vymieňali názory a zároveň odzneli odpovede na viacero otázok, čím sa potvrdila opodstatnenosť konania takéhoto stretnutia. Na záver sa s prítomnými rozlúčila a všetkým vystupujúcim aj diskutujúcim poďakovala Katarína Leitmannová.

Iveta Vančová

Vybrané štúdie Jána Findru

[FINDRA, Ján: Jazyk v kontextoch a textoch. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela 2009. 492 s.]

Možno povedať, že monografie významného slovenského jazykovedca súčasnosti prof. PhDr. Dr. h. c. Jána Findru, DrSc., sú vcelku známe a prístupné, ale s dostupnosťou viacerých jeho štúdií je to už – napriek ich hodnote – celkom iné. Mnohé boli publikované v málo dostupných zborníkoch a periodikách. Treba preto uvítať, že vychádza samostatný súbor jeho vybraných štúdií pod názvom *Jazyk v kontextoch a textoch*. Keďže ide o veľký počet štúdií (je ich takmer 50), môžeme sa ich na tomto mieste dotknúť len informatívne.

Zvolený názov *Jazyk v kontextoch a textoch* dobre zodpovedá zameraniu a koncepcii publikácie. Nájdeme v nej totiž fundamentálne komunikačné a sociolingvistické štúdie, ale aj analytické sondy do textovej lingvistiky, lexikálne a štylistické štúdie, ktoré sú takisto vo väčšine prípadov vnorené do sociolingvistického a pragmalingvistického podložja.

Jednotlivé štúdie sa tematicky nachádzajú na priesečníku estetiky a etiky komunikácie i problémov jazyka ako individuálneho a sociálneho fenoménu. Autor v nich potvrdzuje úlohu spisovného jazyka, ktorý je u nás v rámci útva-

rov národného jazyka dominantný, ale oprávnené kritizuje jeho petrifikáciu a izoláciu od ostatných útvarov slovenského národného jazyka, nehovoriac už o jeho občasnej fetišizácii. Upozorňuje na potrebu rozvíjať a komunikačne uplatňovať všetky formy národného jazyka aj s prepínaním kódov. S tým súvisí i jeho známy výrok, že jazyk nepotrebuje „genetických šľachtiteľov“ z rodu starovercov, ani slobodomyseľných novátorov. V uvedenej súvislosti sa tu demonštruje aj vzťah autora k jazykovému zákonu. Podľa neho by si mal každý zapísať svoj zákon do srdca a každodenne ho potvrdzovať s tým, že tento zákon by mal byť opretý o poznanie všetkých variet národného jazyka. Je neprijateľné, tvrdí autor, ak zákon o štátnom jazyku tasia ako štít práve tí, čo svoj individuálny zákon nemajú zapísaný v srdci.

J. Findra sa venuje aj vzťahu medzi sémantickou nasýtenosťou a zrozumiteľnosťou textu, no znovu premýšľa predovšetkým o vzťahu medzi normou, úzom a jazykovou praxou, zahrnujúc do toho aj text. Oprávnené zdôrazňuje, že kodifikátor by mal citlivo sledovať živý úzus, lebo práve v ňom sa odrážajú nové možnosti systému. Dobré sa tu hovorí, že náreky nad nízkou jazykovou kultúrou najmä verejných jazykových prejavov súvisia s očakávaním, že sa v týchto prejavoch bude ideálne a dôsledne odrážať kodifikovaná norma. V ďalších štúdiách autor pripomína odveké napätie medzi syntagmatickou a paradigmatickou osou, ako aj medzi normou a úzom, keďže tvorcami jazyka sú predovšetkým sami jeho používatelia.

Iné aktuálne štúdie výberu súvisia s internetovými textami, ich štylistikou a jazykovo-kompozičnými postupmi, ale ako spoluúčastník legendárneho výskumu hovorenej podoby spisovnej slovenčiny zo 60. rokov 20. storočia autor prináša poznatky aj o zaujímavom jazyku mesta Kremnice. Programovo a podnetne sa venuje aj ústnej komunikácii vôbec, ako i možnostiam jej výskumu. J. Findra nemohol, pravdaže, pri svojich skúsenostiach zabudnúť ani na javiskovú reč a na umelecký prednes, je totiž jedným z významných expertov v týchto oblastiach, preskúmal však aj kázeň ako žáner v priestore náboženskej komunikačnej sféry.

V druhej časti sú uložené analytické sondy, v ktorých si všima frekvenciu foném v ústnych prejavoch (ide o uznávanú štúdiu v našej fonologickej spisbe), venuje sa však aj pozoruhodnému a „kontroverzne“ vnímanému fenoménu kvantity v slovenčine, upozorňujúc na niektoré špecifiká a rozdielnosti medzi spisovným jazykom a nárečiami v tejto sfére. Skúma teda

živú reč, v ktorej si postupne všima aj lexiku v sociálnom kontexte, štylisticky klasifikuje slovnú zásobu a pozornosť venuje aj štylistickej dynamike lexém, dynamike významov slova, pričom dobre osvetľuje stabilitu i pohyb v jazyku. Ďalej sa venuje invariantnosti slohového významu, no vysvetľuje aj funkčné možnosti polysémie, homonymie i synonymie. Samostatnú a veľmi stimulatívnu úvahu venuje profesionalizmom ako osobitnej vrstve slovnej zásoby a všima si podnetne i premeny sémantiky lexém, v rámci čoho predstavuje napr. presnú analýzu významov slova *účelový* vrátane jeho najnovších metamorfóz a vracia mu jeho skutočnú tvár. Dáva na pravú mieru jeho neprimerané interpretácie: *účelový* neznamená len „falošný, zadržajúci, nečestný“, ale aj „zámerný, vedomý, cielený“. Pozornosť venuje i konkurencii zámen *čo/ktorý*, ale invenčne sa venuje aj ďalším témam: štylistike syntagmy, vetnej modalite, stavbe textu a syntaktickej synonymii. Aktuálna je analýza slangovej elipsy *Ja to (ho) nemusím*.

V tretej časti *Štyléma a textové modely* prevládajú štylistické príspevky, z ktorých niektoré majú charakter rozvinutých encyklopedických hesiel (predmet štylistiky, štýl, problém klasifikácie štýlov), ďalej sú tu rozhládovo-analytické príspevky o štýle vo vzťahu k textu a k paradigmatickej štylistike, skúmajú sa paradigmatické a syntagmatické zaradenia prvkov v štylistike, vymedzuje sa pojem štýlová vrstva a autor sa osobitne venuje aj problematike individuálneho štýlu, funkčného jazykového štýlu, ako aj individuálnym a sociálnym determinantom v komunikácii, tvorbe aktuálnych textov, žánru, odseku, komunikačnej sféry a pod. Všetky prezrádzajú autorskú a bádateľskú skúsenosť a schopnosť jemnou analýzou dospieť k všeobecnejšie prijateľnému výsledku.

Výber textov J. Findru *Jazyk v kontextoch a textoch* sa nepochybne dobre uplatní ako študijná pomôcka pre univerzity, ale v tejto sústredenej podobe bude predstavovať aj významný príspevok do moderného uvažovania v oblasti sociolingvistiky, lexikológie a štylistiky.

Slavomír Ondrejovič

SPYTOVALI STE SA

Slovo *potítko* a jeho ekvivalenty v spisovnej slovenčine. – J. Raslavská z Bratislavy: „Ako správne pomenovať vec z elastického froté (bandáž) na zápästí, ktorú používajú športovci na stieranie potu? Slovo *potítko* pociťujem ako nenáležité.“

Odmietavý postoj pisateľky mejlu k slovu *potítko* je opodstatnený, lebo slová utvorené príponou *-tko*, ktorými sa pomenúvajú predmety slúžiace ako nástroje, prostriedky, pomôcky a pod., nepatria medzi spisovné jazykové prostriedky a do prejavov niektorých používateľov slovenčiny sa dostali a dostávajú z češtiny, resp. niektorí používatelia slovenčiny ich tvoria podľa českého slovotvorného modelu. Na túto skutočnosť v našom časopise okrem iných upozornil Š. Peciar už v roku 1968 v článku *Slovenské ekvivalenty českých výrazov na -tko* (Kultúra slova, 1968, roč. 2, č. 10, s. 329 – 335). Š. Peciar v citovanom článku spomína aj slovo *potítko*: „V niekoľkých prípadoch má slovenčina proti českému výrazu na *-tko* združené (dvojslovné) pomenovanie. Tak za čes. *potítko* je v slovenčine *potná vložka*.“ Na vysvetlenie dopĺňame, že slovom *potná vložka* sa napríklad v odevníckom názvosloví pomenúva vložka, ktorá sa vkladá do šiat na zachytávanie potu pod pazuchami.

V slovenčine namiesto slov s príponou *-tko* máme spravidla slová s príponou *-dlo* (*cedidlo, kružidlo, ležadlo, slúchadlo, strúhadlo*), so zdrobňujúcou príponou *-dielko* (*strúhadielko, zrkadielko*), s príponami *-č, -čka, -ka, -ák* (*ozdobovač, stúpačka, lomka, škrabka, obuvák*). Názvy vecí, nástrojov, resp. prostriedkov a pomôcok sa v slovenčine tvoria aj príponou *-enka* (*čajenka, kľúčenka*), ale aj príponami *-ík/-ik, -ník/-nik* (*hoblík, číselník, čajník, pätník, dáždňik, vábňik*).

Podľa názvu *potná vložka* môžeme na pomenovanie širšej pásky z elastického a nasiakavého materiálu, obyčajne z froté, nosenej na zápästí, ktorú používajú športovci na stieranie potu z čela, používať slovné spojenie *potná*

manžeta, podobne ako na pomenovanie čelenky na zachytávanie potu stekajúceho z čela možno používať slovné spojenie *potná čelenka*. Možné sú aj slovné spojenia *froté manžeta*, *froté čelenka*, hovorovo aj *frotírová manžeta*, *frotírová čelenka*.

Už sme naznačili, že názvy vecí, nástrojov, prostriedkov a pomôcok sa v slovenčine tvoria aj príponami *-ik/-ik*, resp. *-ník/-ník*. A tak možno z odvodzovacieho základu *pot*, príponou *-ník* utvoriť jednoslovné pomenovanie *potník*. Ide tu vlastne o uplatnenie univerbizácie, t. j. zjednoslovnenia, prevodu slovného spojenia do jedného slova pomocou slovotvornej prípony. Slovo *potník* sme zachytili aj na internetových stránkach okrem iných v týchto dokladoch: *Potník – odnímateľný potník zamedzí prístupu potu z čela k očiam. – Pokiaľ ide o odev, je podobný ako pri tenise, teda tričko, šortky, pretože v dlhých legínach by sa človek zbytočne prehrieval, potník a čelenka. – peleríny; plavky; dámske plášte lemované kožušinou; plážové oblečenie; podprsenky; podšívky ako časti odevov; ponožky; potníky (potníky najmä na ruky).*

Stručne na záver: Na pomenovanie širšej pásky z elastického a nasiakavého materiálu, obyčajne z froté, na stieranie potu z čela alebo na zachytávanie potu stekajúceho z čela možno používať slovné spojenia *potná manžeta*, *potná čelenka*, *froté manžeta*, *froté čelenka*, resp. *frotírová manžeta*, *frotírová čelenka*, ale predovšetkým jednoslovné pomenovanie *potník*.

Matej Považaj

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

Maskara, špirála, riasenka

KATARÍNA KÁLMÁNOVÁ

Kozmetickú pomôcku na zvýrazňovanie rias farbou možno nazvať *maskara*, *špirála* aj *riasenka*. Všetky tri pomenovania sú správne utvorené a spisovné. Pomenovanie *maskara* má pôvod v španielskom slove *máscara* (po slovensky *maska*). Toto slovo sa pôvodne používalo na pomenovanie samotnej farby na oči, dnes sa ním označuje zvyčajne celý výrobok vrátane obalu a aplikátora. Pomenovanie *špirála* je vhodné používať iba v súvislosti s výrobkami, ktoré majú aplikátor v tvare špirály. Podstatné meno *riasenka* je utvorené analogicky ako napríklad slovo *vlásenka* – sponka na úpravu vlasov – pomocou prípony *-enka*. Takýto slovtvorný postup nie je v slovenčine cudzí, a preto ani pomenovanie pomôcky na farbenie rias slovom *riasenka* nemožno odmietat’.

(Roľnícke noviny, 2007, č. 32, 10. augusta, s. 19)

Jednorazový, nie jednorázový

SILVIA DUCHKOVÁ

Niektoré slová existujú v slovenčine vo variantných podobách, napr. *profesijný* – *profesiový*, *produktívnosť* – *produktivita*, *zasa* – *zase*. Objavujú sa však aj také dvojice slov, ktoré nemožno považovať za variantne rovnocenné, a teda obidve správne. K takým slovám patrí prídavné meno *jednorazový*, ktoré nezriedka počujeme aj čítame v podobe s dlhým *á*, čiže *jednorázový*,

napr. *jednorázový príspevok, jednorázová finančná pomoc, jednorázové použitie*. Správna je však iba podoba *jednorazový*. Prídavné meno *jednorazový* je totiž zložené z číslovkovej časti *jedno-* odvodenej od základnej číslovky *jeden* a zo základového slova *raz* v nominatíve (*jeden raz*). Príspevok, ktorý sa vypláca iba raz, sa nazýva *jednorazový*. Podobne hovoríme o *jednorazovej finančnej pomoci, o jednorazovom použití*.

Inak je to pri prídavnom mene *viacrázový*, v ktorého slovnom základe *ráz-* sa píše dlhé *á*. Toto prídavné meno vzniklo zo spojenia *viac ráz*, t. j. z neurčitej číslovky *viac* a z tvaru genitívu množného čísla *ráz* (porov. *päť ráz, desať ráz*).

(Roľnícke noviny, 2007, č. 33, 17. augusta, s. 19)

Môjho či mojeho?

IVETA VANČOVÁ

Nielen v súkromných prejavoch sa niekedy stretávame s používaním rozličných tvarov osobného prívlastňovacieho zámena *môj* v genitíve a akuzatíve jednotného čísla – *môjho* i *mojeho* – a v datíve jednotného čísla – *môjmu* i *mojemu*. S dlhšími tvarmi *mojeho* a *mojemu* sa môžeme stretnúť v staršej literatúre, používajú sa aj v niektorých nárečiach, no v súčasnej spisovnej slovenčine sú náležité iba tvary *môjho* a *môjmu*, napr. *boli to dôsledky môjho rozhodnutia, rodičia spoznali môjho priateľa, povedal to môjmu synovi*. Takéto skloňovanie, pri ktorom sa k základnému tvaru pripájajú prípony *-ho* a *-mu*, sa uplatňuje aj pri ďalších osobných prívlastňovacích zámenách *tvoj* – *tvojho, tvojmu* (nie *tvojeho, tvojemu*), *náš* – *nášho, nášmu* (nie *našeho, našemu*), *váš* – *vášho, vášmu* (nie *vašeho, vašemu*) a zvratnom prívlastňovacím zámenom *svoj* – *svojho, svojmu* (nie *svojeho, svojemu*).

(Roľnícke noviny, 2007, č. 34, 24. augusta, s. 19)

Chodíme na huby i na hríby

IVETA VANČOVÁ

K príjemným formám aktívneho odpočinku spojeným s pobytom v prírode, a to nielen v lete, patrí zber lesných plodov. Popri rozličných druhoch drobného ovocia, ako sú jahody, maliny či čučoriedky, mnohí návštevníci lesa zbierajú aj huby. Väčšinou po daždi sa niektorí zberači tešia, že pôjdu *na huby*, iní zasa oznámia, že sa chystajú *na hríby*.

Podľa výkladového slovníka slovo *huba* pomenúva „dužinatý útvar rastúci z vláknitého podhubia, obyčajne s hlúbikom a klobúkom“ a *hríb* je „jedlá huba s bielou dužinou a obyčajne s hnedastým klobúkom“. Mohlo by sa preto zdať, že tí, čo chodia *na hríby*, zbierajú iba jeden druh *húb*, napríklad *dubáky*, ktorých odborné pomenovanie je *hríb obyčajný*. Nemusí to však byť tak, pretože slovo *hríb* má ešte jeden význam – „jedlá huba vôbec“ a v tomto význame sa kvalifikuje ako hovorové slovo, ktoré je príznačné pre živú neoficiálnu komunikáciu.

Ak sa teda chystáme do lesa *na huby*, môžeme povedať, že ideme *na huby* aj *na hríby*, i keď budeme zbierať napríklad *kuriatka*, *bedle* alebo *masliaky*.

(Roľnícke noviny, 2007, č. 35, 31. augusta, s. 19)

Dvojaké či dvojité?

SILVIA DUCHKOVÁ

V súvislosti so zavedením eura na Malte sme prednedávnom mohli počuť vetu *Na Malte majú už vo všetkých obchodoch dvojité ceny*. Týmto vyjadrením sa chcelo povedať, že na Malte sa v súčasnosti predáva a nakupuje za dve meny: domácu libru a spoločnú menu štátov Európskej únie euro. Vnímavého používateľa slovenčiny isto vyrušil výraz *dvojité ceny*. Prídavné meno *dvojitý* sa používa vtedy, keď ním označujeme niečo, čo pozostáva

z dvoch častí, napr. *dvojité dno*, *dvojité dvere*, *dvojitá šírka*, *dvojité w*. Slovo *dvojité* tu môžeme nahradiť prídavným menom *zdvojený* – *zdvojené dno*, *zdvojené dvere*, *zdvojená šírka*, *zdvojené w*. Slovo *dvojité* je však nevhodné na označenie dvoch druhov cien. V tomto prípade sa mala použiť druhová číslovka *dvojaký*, ktorá má význam „jestvujúci v dvoch rozličných podobách; dvoch druhov“, napr. *dvojaké šaty*, *dvojaký význam*, *dvojaká funkcia*. Aj občianstvo v dvoch štátoch sa nazýva *dvojaké*, nie *dvojité*.

(Roľnícke noviny, 2007, č. 37, 14. septembra, s. 19)

Opis, popis, opísať, popísať

KATARÍNA KÁLMÁNOVÁ

Často si zamieňame podstatné mená *opis* a *popis* a slovesá *opísať* a *popísať*. Podstatné meno *opis* má význam „slovné zachytenie podstatných znakov predmetov alebo javov“. Pri *opise osoby*, *prostredia* či *udalosti* uvádzame teda ich charakteristické znaky. Podstatné meno *popis* má odlišný význam: „presné vymedzenie, vpísanie potrebných údajov, symbolov“. Napríklad údaje vpísané do mapy nazývame *popis mapy*. So slovom *popis* sa stretávame aj vo význame „systematický zoznam“ v spojeniach ako *katalogizačný popis* či *popis obyvateľstva*. V týchto spojeniach má však slovo *popis* charakter knižného výrazu a novšie ho zvyčajne nahrádzame štylisticky neutrálnym výrazom *súpis*. Podobne sa významovo odlišujú aj slovesá *opísať* a *popísať*. Vo význame „podať charakteristiku, opis“ používame správne iba sloveso *opísať*, napr. *Keď som mu opísal svoje včerajšie dobrodružstvo, nechcel tomu veriť* alebo *V našej práci sa pokúsime opísať proces mutácie bunky*. Slovo *popísať* je náležité iba vo význame „písaním zaplniť, povpisovať“, napr. *Popísal množstvo papiera, ale všetko skončilo v koši. – Pred písomkou si popísal dľaň vzorcami*.

(Roľnícke noviny, 2007, č. 39, 28. septembra, s. 19)

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300